

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 66 Ekim 2019

www.sosyalarastirmalar.com

Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 66 October 2019

www.sosyalarastirmalar.com

Issn: 1307-9581

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3615>

SINIF ÖĞRETMENLERİ GÖZÜNDEN SURIYELİ MÜLTECİ ÇOCUKLAR SYRIAN REFUGEES CHILDREN THROUGH THE EYES OF CLASS TEACHERS

İpek AGCADAĞ ÇELİK*

Öz

Nitelikli eğitime erişim, her çocuğun olduğu gibi Suriyeli çocukların da en temel haklarından birisidir. Ancak Suriye’de yaşanan iç savaş ve sonrasında yaşanan zorunlu göç, Suriyeli çocukların eğitimlerinin sekteye uğramasına sebep olmuştur. Ülkemizde yaşayan Suriyeli mülteci çocuklar için, savaşın ve zorunlu göçün sebep olduğu pek çok sorunun aşılmasında eğitimin önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, Suriyeli mülteci çocukların ülkemiz eğitim sistemine entegrasyonu sürecinde yaşanan sorunların tespit edilmesidir. Bu amaç çerçevesinde araştırma, nitel araştırma modelinde tasarlanmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında derinlemesine görüşme tekniğinden faydalanılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde ise betimsel analiz tekniğinden yararlanılmış ve elde edilen bulgular belirli temalara göre ortaya konmuştur. Ülkemizin Suriye’ye en yakın noktalarından biri olan sınır kenti Kilis’te bir ilkokulda gerçekleştirilen araştırma sonucunda, Suriyeli öğrencilerin eğitiminde karşılaşılan en büyük problemin ana dil farkı olduğu tespit edilmiştir. Dil farkı, Suriyeli öğrencilerin eğitiminde başta Türkçe anlama, konuşma, okuma ve yazma sorunu olmak üzere pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Ayrıca, araştırma kapsamında görüşülen sınıf öğretmenlerinin bilgi ve deneyimlerinden faydalanılarak, Suriyeli mülteci çocukların eğitimi ile ilgili diğer (ekonomik sorunlar, psikolojik problemler, kültürel farklılık, devamsızlık vb.) sorun alanları da ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zorunlu Göç, Suriyeli Mülteci, Suriyeli Çocuk Mülteci, Eğitim.

Abstract

Access to qualified education is one of the most fundamental rights of Syrian children as well as every child. However, forced migration in Syria after the civil war occasion the education of Syrian children to be interrupted. For Syrian refugee children living in Turkey, education has an important role in overcoming many problems caused by war and forced migration. In this context, the aim of this study is detect the have problems in the process of integration of Syrian refugee children into the education system of our country. For this purpose, the research is designed in the qualitative research model. In-depth interview technique was used to collect the research data. In the analysis of the research data, descriptive analysis technique was used and the findings were determined according to specific themes. As a result of the research carried out at a primary school in Kilis, which is one of the closest points of our country to Syria, it is detected that the biggest problem encountered in the education of Syrian students is the mother tongue difference. The difference in language brings many problems, especially in the understanding of Turkish language, reading and writing, in the education of Syrian students. In addition, using the knowledge and experience of the class teachers interviewed within the scope of the research, other problem areas related to the education of Syrian refugee children (economic problems, psychological problems, cultural differences, absenteeism etc.) have been revealed.

Keywords: Forced Migration, Syrian Refugee, Syrian Child Refugee, Education.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, ORCID: 0000-0002-2409-668X, ipekagcadag@kilis.edu.tr

GİRİŞ

Suriye’de 2011 yılından itibaren başlayan iç karışıklıklar ve silahlı çatışmalar, ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal düzenini bozarak barınma, beslenme ve güvenlik gibi en temel ihtiyaçlarını dahi karşılamayacak duruma getirmiştir. Tüm bu krizlerin sonucu olarak Suriye’den, başta komşu ülkeler olmak üzere dünyanın birçok bölgesine yoğun kitlesel göç akınları başlamıştır. Özellikle, Suriye ile sınır komşusu olan Türkiye, bu yoğun göç akınlarının ilk hedefi olmuş ve tarihinde görülmedik bir dış göçle karşı karşıya kalmıştır. Göçle birlikte gelişen ve sekiz yıldır devam eden yerinden edilme ve yeniden yerleşme süreçlerinde Türkiye’ye dört milyona yakın Suriyeli mülteci gelmiştir. Suriyeli mülteciler, gerek Türkiye’nin açık kapı politikası ve gerekse geçmişten gelen sosyokültürel bağların etkisiyle başta sınır illeri olmak üzere Türkiye’nin dört bir yanına dağılmıştır (Kaya, 2017, 7-10).

T.C. Başbakanlık Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün (14.03.2019) verilerine göre, Türkiye’de bulunan Suriyeli mültecilerin (3.646.889 kişi) yaklaşık yarısını (1.666.928 kişi) 0-18 yaş grubu oluşturmaktadır. Türkiye’de okul çağına (5-18 yaş arası) bulunan Suriyeli mültecilerin toplam sayısı ise 1.167.599’dur. 0-4 yaş arasında bulunan ve önümüzdeki yıllarda eğitim almaya başlaması beklenen çağ nüfusu ise 499.329’dır.

Savaşın ne zaman biteceğinin ve Suriye’deki istikrarın ne zaman sağlanacağını belirsiz olduğu bu ortamda, önümüzdeki yıllarda Türkiye’de yaşamaya devam edecek ve çocukluktan yetişkinliğe geçecek yüzbinlerce Suriyeli mülteci çocuk olacaktır. Bu yüzbinlerce Suriyeli mülteci çocuğun hangi beceri ve vasıf ile yetişkin hayatına geçiş yapacağı oldukça önemlidir. Suriyeli mülteci çocukların hayata yeniden tutunmaları, yerleştikleri ve göç ettikleri ülkelerde kendilerine yeni bir yaşam kurlmaları ve geleceğe umutlu bir şekilde bakabilmeleri için eğitim oldukça kritik bir araçtır. Kaliteli bir eğitim ile Suriyeli mülteci çocuklar kendilerine biçilen kaderden kurtulma ve yeni bir gelecek inşa etme imkânına sahip olacaktır. Okullaşma, çocukların normalleşmesine ve savaşın olumsuz etkilerinin ortadan kalkmasına neden olacak ve gelecekte sahip olacakları meslekler için gerekli beceri ve vasıfları kazanma imkânı sağlayacaktır. Buna ilaveten, eğitim yoluyla Suriyeli mülteci çocuklar, Türkiye toplumu ile daha fazla bütünleşecek, Türkiye’nin ekonomik ve sosyal yaşamına dâhil olacaktır. Bu çocuklar, eğitimden mahrum kaldıklarında ise kendilerini, ülkemizi ve sınır komşumuz Suriye toplumunu büyük riskler beklemektedir. Okullaşmama ve kaliteli eğitime erişememe, Suriyeli çocukların, toplumun kenarlarına doğru itilmesine, gettolaşmasına, radikalleşmesine ve gelecek umutlarının yok olmasına neden olacaktır (Taştan & Çelik, 2017, i-iii). Bu durum, Suriyeli mülteci çocukların eğitiminde kısa, orta ve uzun vadeli planların yapılmasının aciliyetini göstermektedir (pictes.meb.gov.tr). Konunun önemi ve hassasiyetinden hareketle bu çalışma, ülkemizdeki Suriyeli mülteci çocukların eğitimine eğilmektedir. Bu çalışma, Suriyeli mülteci çocukların ülkemizde eğitim yaşamlarına adım attıkları ilk noktadan hareketle, bu deneyimin, hem çocuklar hem de çocuklara eğitim veren, onları en iyi şekilde yetiştirmek için onlarla bizzat ilgilenen sınıf öğretmenleri üzerindeki etkilerini bir saha araştırmasıyla saptamayı hedeflemektedir. Ülkemizdeki Suriyeli mülteci çocukların eğitiminin birçok boyutuyla ele alındığı bu çalışmanın, konuya ışık tutacağı ve ilgili literatüre de katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ MÜLTECİ ÇOCUKLARIN EĞİTİME ERİŞİMİ

Göç genel bir tabirle, insan gruplarının coğrafi olarak hareketliliğini içeren bir olgudur. Ancak göçü sadece insan gruplarının mekânsal hareketliliği olarak belirlemek yetersiz kalır (Giddens & Sutton, 2014, 109). Göç aynı zamanda toplumsal yaşamın tüm alanlarını etkileyen ve kendi karmaşık dinamiklerini de geliştiren bir süreçtir (Castles & Miller, 2008, 30). Çok katmanlı bu süreç, dünyada son yıllarda gerçekleşen en büyük kitlesel göç dalgalarından biri olan Suriye zorunlu göç hareketi için de geçerlidir. 2011 yılında başlayan ve halen devam eden göç, hem Suriyeliler hem de göç ettikleri ev sahibi toplumlar arasında çok boyutlu ve karmaşık ilişkilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Başta Türkiye olmak üzere göç edilen ülkelerde demografik, sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel alanda birçok değişiklik yaşanmıştır ve yaşamaya devam etmektedir. Bu alanların yanı sıra, göç eden milyonlarca Suriyelinin yarısının 18 yaş altı çocuklardan oluşması ve bu süreçte yeni doğan bebek nüfusunun da hızla artması, eğitim alanının da gündeme gelmesine neden olmuştur.

Türkiye’de ilk yıllarda, Suriye’den gerçekleşen zorunlu göç hareketinin kısa süreli ve geçici olacağı düşünülmüş ve eğitimler kampta bulunan Suriyeli mülteci çocuklar için hazırlanmıştır. Ancak gün geçtikçe Suriyeli mültecilerin sayılarının ve ülkemizde kalma eğilimlerinin artması, Suriyeli mülteciler için eğitim alanında daha kapsamlı ve uzun vadeli yeni düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu doğrultuda, Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin eğitim hizmetinden hangi usuller çerçevesinde yararlanacağı konusunda Geçici Koruma Yönetmeliği (22 Ekim 2014)’nin 28. Maddesi’nde yapılan son düzenlemeyle; geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında Suriyeli mülteci çocuklar için yapılacak eğitim hizmetlerinin Milli Eğitim

Bakanlığı'nın kontrolünde ve sorumluluğunda yürütülmesine karar verilmiş, böylece Suriyeli mülteci çocukların eğitim faaliyetleri güvence altına alınmıştır.

Göçün ilk dönemlerinde, özellikle de 2011-2012'de Suriyelilerin bulunduğu kamplarda, çocukların okul hayatlarındaki kesintiyi kısmen telafi etmek üzere Geçici Eğitim Merkezi adı altında yapılanmalara gidilmiştir. Burada genel beklenti çok kısa zaman içinde Suriye'ye dönmek olduğu için eğitimin Arapça olması ve Suriye müfredatına göre yapılması uygun görülmüştür. Bu çerçevede yine kamplarda bulunan Suriyeli gönüllü öğretmenler çocukların eğitimini üstlenmiştir. Ancak Suriyelilerin sayısı artınca ve kamp dışı hayat yoğunlaşınca, Geçici Eğitim Merkezleri (GEM)'nin kamp dışında da kurulması süreci başlamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı kısa süre içinde sayıları 400'ü aşan bu merkezlerin standartlarının yükseltilmesi ve amaca uygun çalışmaları için denetim mekanizmaları geliştirmiştir. Bu çerçevede Geçici Eğitim Merkezlerinin yöneticileri Milli Eğitim Bakanlığı tarafından atanmaya başlanmıştır. Yeniden gözden geçirilen programlara yoğun Türkçe dersleri eklenmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı, 2016 itibari ile Suriyelilerin kalıcılıklarını dikkate alarak Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı kurmuştur. Eğitim politikasında da ciddi bir değişikliğe giden Milli Eğitim Bakanlığı, Geçici Eğitim Merkezlerinin kapatılması ve bütün Suriyeli çocukların Milli Eğitim Bakanlığı sistemi içine yani devlet okullarına alınmasına karar verilmiştir. Geçici Eğitim Merkezlerinin kapatılması kararında Suriyelilerin kalıcılığının anlaşılması, Geçici Eğitim Merkezlerindeki eğitimde yaşanan ciddi kalite sorunları ve okula kayıt olsa da devam etme oranlarındaki düşüklük etkili olmuştur. Bu karar çerçevesinde süreç içinde işlevsizleşen ya da sorunlu olan Geçici Eğitim Merkezlerinin kapatılması, yeni Geçici Eğitim Merkezi açılmaması ve Geçici Eğitim Merkezlerinin ana sınıf, birinci ve ikinci sınıflara öğrenci kaydı yapamaması gibi önlemler alınmıştır. Geçici Eğitim Merkezlerinin hemen kapatılması durumunda ortaya çıkacak kapasite sorunları nedeniyle kapatma süreci zamana yayılmıştır (Erdoğan, 2018, 30).

Günümüzün değişen ihtiyaçları çerçevesinde, eğitimin, Suriyeli mülteci çocuk ve gençlerin ülkemize uyumu noktasındaki öneminin bilinciyle Milli Eğitim Bakanlığı; Birleşmiş Milletler Kuruluşları, uluslararası ve ulusal sivil toplum kuruluşları, paydaş kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ve ilgili diğer paydaşlarla işbirliği içerisinde, Türkiye'deki Suriyeli mülteci çocukların ve gençlerin kayıp nesil olmasını engellemek ve kendilerine güzel bir gelecek inşa etmelerini sağlamak amacıyla program ve proje çalışmalarına devam etmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye'nin dört bir yanına dağılmış olarak yaşamlarını sürdüren Suriyelilerin, Türk vatandaşları ile birlikte mevcut eğitim sistemine dâhil edilerek, eğitim hizmetlerine erişimlerinin sağlanması için çalışmalar yürütmektedir (MEB, 2017, 96-99). Bakanlık, Suriyeli mülteci çocukların okullara devamı ve Türk akranlarıyla birlikte eşit şartlarda ve kalitede eğitim görebilmeleri için, bu çocukların resmi ve özel okullara kayıtlarının önündeki engelleri kaldırmıştır. 2016-2017 eğitim-öğretim yılı itibariyle, birinci sınıf, beşinci sınıf ve dokuzuncu sınıf yaş grubunda olan Suriyeli mülteci çocuklar kendi bölgelerindeki Türk okullarına kayıt yaptırabilmektedirler (pictes.meb.gov.tr).

Suriyeli mülteci çocukların eğitim şansını kaybetmemeleri, ileride topluma dâhil olabilmeleri, bir meslek sahibi olabilmeleri ve durum el verdiğince ülkelerine dönüp ülkelerini yeniden yapılandırabilmeleri için mutlaka geleceğe yatırım yapılması gerekmektedir (pictes.meb.gov.tr). Suriyeli mülteci çocukların ülkemiz eğitim sistemine erişimleri konusunda yasal zeminde herhangi bir engel bulunmamaktadır. Ancak konunun yasal boyutunun yanı sıra bir de uygulama boyutu bulunmaktadır. Suriyeli mülteci çocukların ülkemiz eğitim sistemine entegrasyonu; çocukların yanı sıra Suriyeli velileri, onlara eğitim veren öğretmenleri, okul yönetimini, Türk öğrencileri ve Türk velileri de içine alan karmaşık bir süreçtir. Ayrıca uzun vadeli düşünüldüğünde, Suriyeli mülteci çocukların eğitimi tüm toplumu ilgilendiren ve üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Bu nedenle, bu çalışmada Suriyeli mülteci çocukların eğitimleri, eğitim koşulları ve okula uyumları konusunda en fazla bilgiye, tecrübeye ve sorumluluğa sahip olan sınıf öğretmenlerinin deneyimlerine başvurulacaktır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Nitel araştırmada, olguların ve olayların kendine özgü ortamlar ve koşullar içerisinde incelenmesi, araştırmacının bu ortam ve durumlar içerisinde söz konusu olguları ve olayları ayrıntılı ve derinlemesine incelenmesi, açıklamaya ve yorumlamaya çalışması söz konusudur (Gürbüz & Şahin, 2016, s. 400). Bu doğrultuda, ele alınan konuyu, öncelikle derinlemesine anlamak ve akabinde konu hakkında değerlendirme yapmak (Dikeçligil, 2017) amacıyla bu araştırma, nitel araştırma modelinde tasarlanmıştır.

2.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada nitel veri toplama tekniklerinden biri olan derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak Suriyeli mülteci çocukların eğitimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin düşüncelerine ve deneyimlerine

ulaşmıştır. Bu bilgilere sınıf öğretmenleriyle yüz yüze yapılan derinlemesine görüşmelerde onlara yarı-yapılandırılmış sorular yöneltilerek ulaşılmıştır.

2.3. Veri Toplama Süreci

Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis Valiliği, Kilis İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve araştırmanın yapıldığı okul yönetiminden alınan araştırma izinlerinin ardından Mayıs 2018 tarihinde başlayan görüşmeler, Haziran 2018 tarihinde tamamlanmıştır. Görüşme öncesinde sınıf öğretmenlerine araştırma hakkında bilgi verilmiş ve görüşme yapılacak mekân ve zaman birlikte belirlenmiştir. Sınıf öğretmenlerinin isteği doğrultusunda, görüşmeler, mesai bitiminin hemen sonrasında, öğretmenler odasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, araştırmacı tarafından, sınıf öğretmenleriyle yüz yüze ve bire bir gerçekleştirilmiştir. Yaklaşık olarak 35-40 dakika süren görüşmeler, katılımcıların bilgisi dâhilinde ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir.

2.4. Çalışma Grubu/Katılımcılar

Araştırma, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (14.03.2019) verilerine göre, Türkiye'nin kendi nüfusuna (142.541) oranla en yüksek oranda (117.235) Suriyeli mülteciyi barındıran şehri (Ağcadağ-Çelik & Vural, 2018, 347-348) olan Kilis'te gerçekleştirilmiştir. Türkiye'nin Suriye sınırındaki kentlerinden Kilis, Suriyeli mülteci çocukların yoğun olarak yaşadığı ve eğitim gördüğü kentlerinden biridir. Araştırmanın, eğitim-öğretimin ilk basamağı olan ve Suriyeli mülteci çocukların eğitim hayatlarının başlangıç noktası olan ilkökul düzeyinde yapılması uygun görülmüştür. Araştırma, şehrin merkezinde bulunan ve etrafında Suriyeli mültecilerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerin bulunduğu dolayısıyla şehirdeki en fazla Suriyeli mülteci çocuğun eğitim-öğretim gördüğü ilkokullarından birinde gerçekleştirilmiştir. Suriyeli öğrencilerin okul hayatlarına adım attıkları ilkökulda, onlara okuma-yazma ve diğer temel becerileri kazandıran ilk eğitimciler olan sınıf öğretmenleri, bu araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Sınıf öğretmenleri, Suriyeli mülteci çocukların eğitimlerinin yanı sıra, okula ve topluma uyumları konusunda çocuklardaki değişimi ve gelişimi de yakından takip etme fırsatına sahip olmaktadır. Suriyeli mülteci çocukların ulusal eğitim sistemine entegrasyonu 2016-2017 eğitim-öğretim döneminde başladığı için araştırmanın yapıldığı dönemde (2017-2018 eğitim-öğretim dönemi), araştırmanın yapıldığı ilkökulda, Suriyeli öğrenciler birinci ve ikinci sınıfta eğitim görmektedirler. Araştırma kapsamında, okulda birinci ve ikinci sınıfta kayıtlı toplam 185 Suriyeli öğrenciye eğitim veren dokuz sınıf öğretmeni katılımcı olarak yer almıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen nitel veriler, nitel araştırma yönteminin analiz türlerinden biri olan betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Betimsel çözümlemede elde edilen veriler önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlanmakta ve katılımcıların görüşlerini yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilmektedir. Bu analiz tekniğinde temel amaç, elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasıdır. Araştırmacı, bu çözümlemede, görüştüğü ya da gözlemiş olduğu bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtabilmek amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verebilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 224). Araştırmada elde edilen veriler, daha önceden belirlenmiş temalara göre organize edilmiştir. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenleri, araştırmada cinsiyete ve yaşa dayalı olarak anonimleştirilmiştir. Sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin nesnel bir şekilde aktarımına olanak sağlayan doğrudan alıntıların kaynak gösterimi ise, bu anonimleştirme ile sağlanmıştır.

3. BULGULAR

Türkiye'deki Suriyeli mülteci çocukların eğitimi konusunda sınıf öğretmenlerinin bilgi, deneyim ve görüşlerini incelemek amacı ile yapılan bu çalışma sonucunda, bulgular "yaş kriteri", "dil sorunu", "ekonomik sorunlar", "psikolojik sorunlar", "kültürel sorunlar", "devamsızlık" ve "Suriye'ye dönüş" gibi ana kategorilere ayrılmıştır. Bu kategorilere ait bulgular ise aşağıda yer almaktadır.

3.1. Yaş Kriteri

Türkiye, eğitimin sunduğu imkânların ve eğitimden yoksun olmanın getirdiği krizlerin farkında olarak, Suriyeli mülteci çocukları okullandırma ve bu çocuklara kaliteli bir eğitim sunma konusunda yoğun bir çaba içine girmiştir (Taştan & Çelik, 2017, i). Bu doğrultuda Milli Eğitim Bakanlığı, eğitim kurumlarımızda ve oluşturulan geçici eğitim merkezlerinde yürütülen eğitim ve öğretim faaliyeti ile ilgili her türlü iş ve işlemleri kayıt altına alacak Yabancı Öğrenciler Bilgi İşletim Sistemi (YÖBİS) adı altında bir otomasyon sistemi kurmuştur. Bu sistem üzerinden bakanlığa bağlı kurumlarda, kamplarda ve şehirlerde bulunan öğrencilerin kayıtları yapılarak, eğitim merkezlerinde görev alan öğretmenlere ve öğrencilere yönelik her türlü veriler bu sistem üzerinden takip edilebilmektedir (MEB, 2017, 96-98). Bu sistem ile eğitimlerine ara vermek zorunda kalmış veya başlayamamış Suriyeli mülteci çocukların sene kaybı yaşamadan eğitim sistemimize entegre edilebilmeleri amaçlanmıştır. Böylece okullara kayıt yaptırmak isteyen Suriyeli çocukların tüm işlemleri bu sistem üzerinden hızlı bir şekilde gerçekleştirilmekte ve çocuklar

okula başlamaktadırlar. Ayrıca 26/09/2016 tarihli ve 36129 sayılı talimat yazı ile ilk ve orta öğretim çağında olan ve ön kayıta bekleyen Suriyeli çocukların, ön kayıt işlemlerini hızlandırarak eğitime erişimlerini sağlamak amacıyla araştırma sonuçları beklenilmeksizin Valilik oluru ile geçici korumaya alınmaları mümkün hale gelmiştir. Böylece Suriye mülteci çocukların okullara kaydı hızlı ve kolay bir şekilde gerçekleştirilerek ülkemiz eğitim sistemine dâhil edilmektedirler.

Yukarıda bahsedilen düzenlemelerin avantajları olmakla birlikte uygulamada bir sorunu da beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu sorun; ülkemizde ilk defa bir ilköğretim kurumuna kayıt yaptıran Suriyeli mülteci çocukların, yaşları dikkate alınmadan direkt ilköğretim birinci sınıftan okula başlamalarıdır. Ülkemizde Türk öğrenciler için okula başlama yaşı olarak belirlenen kriterler şu şekildedir: 69 ila 71 aylık çocukların ilköğretim 1. sınıfa kayıtları zorunlu olmakla birlikte, kayıt, raporla bir yıl ertelenebilmekte, ancak 72 ay ve üstü çocukların zorunlu eğitim çağına tabi olarak kayıtlarını gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Türk öğrencilerin yaşları, ay bazında değerlendirilerek okula kayıtları yapılmaktadır. Ancak Suriyeli mülteci çocukların sene kaybı yaşamadan bir an önce eğitim sistemimize entegre edilebilmeleri için okul kayıtları ay bazında yapılan detaylı incelemeler yapılmadan gerçekleştirilmektedir. Ayrıca Suriyeli mülteci çocukların bazılarının yaşları ile ilgili bilgilerin, ülkemizde aldıkları geçici kimlik belgelerinde yanlış olduğu görülmektedir. Bu hatanın sebebi ise, Suriyeli ailelerin, kimlik alma esnasında çocuklarının yaşları ile ilgili verdikleri yanlış bilgilerdir. Araştırma kapsamında, konuyla ilgili olarak sınıf öğretmenleri düşüncelerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

"5,5 yaşından 9 yaşına kadar öğrencim var. Yaşı büyük olanlar sıkıntı değil. Yaşı küçük olanlar sıkıntı teşkil ediyor, Kemik kasları iyi gelişmediği için çocuk yazamıyor. İyi yazamayınca arkadaşlarından geri kalıyor. Geri kalınca da hevesi kaçıyor ve kopup gidiyor. Bu şekilde birkaç tane öğrencim var" (Erkek, 27 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

"Öğrencilerim 7 ila 10 yaş aralığındalar. 7 yaşın üzerinde olanlar Suriyeliler kaç yaşında olursa olsunlar birinci sınıftan başlıyorlar. Türkiye'de hiç okula gitmedikleri için, Türkçe okuma-yazma bilmedikleri için, birinci sınıftan başlıyorlar" (Kadın, 40 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

"Şu an 12 yaşında da 7 yaşında da öğrencim var. Çünkü bu öğrenciler ilk geldikleri dönemlerde yaşa bakılmaksızın sınıflara alındılar. İki yıldır yaş sıkıntısını çekiyoruz. Arada uçurumlar var. 7 yaşındakinin anlamadığı konuyu 11 yaşındaki hemen anlıyor. Ona ayrı, öbürüne ayrı eğitim veriyorsun" (Kadın, 26 yaş, 2. sınıf öğretmeni).

"6 ile 11 yaş arasında sınıfta öğrenci var. Bu durum sıkıntı oluyor. Mesela bazı etkinlikler 11 yaşındaki öğrencime çok çocuksu geliyor, katılmak istemiyor, kendini geri çekiyor. Ona farklı etkinlikler bulup etkinliğe dâhil etmek zorunda kalıyorum. Aynı yaşta olmadığı için sınıf arkadaşlarıyla da çok fazla uyum sorunu yaşıyor" (Kadın, 26 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

Ülkemizde Suriyeli mülteci çocukların okullaşmalarının önündeki engelleri kaldırmak ve vakit kaybetmeden (savaş ve sonrasında ülkemize yaptıkları göç nedeniyle yaşadıkları yıl(lar) kayıpları nedeniyle) kaliteli eğitime erişmelerini sağlamak amacıyla, okul kayıt işlemleri ivedilikle yapılmaktadır. Ancak bu uygulama nedeniyle, farklı yaş aralığında bulunan Suriyeli çocuklar ilköğretim birinci sınıfta birlikte eğitim görmektedirler. Yukarıda sınıf öğretmenlerinin ifadelerinden de anlaşıldığı üzere, Suriyeli öğrencilerin okul kayıtları ve sınıflara yerleşimleri konusunda yaş kriterinin önemli ölçütlerden biri olarak dikkate alınması gerekmektedir.

3.2. Dil Sorunu

Suriyeli mülteci çocukların ülkemizin eğitim sistemine entegrasyonu konusunda yaşanan en büyük engel anadil farklılığıdır. Ülkemizde hem resmi dilin hem de eğitim dilinin Türkçe olması, Suriyelilerin dilinin ise Arapça olması, ülkemizdeki Suriyeli mülteciler ile yaşanan pek çok sorunun temel nedenini oluşturmaktadır. Dil farklılığı, sadece mültecilerin değil aynı zamanda onları misafir eden yerli halkın da gündelik yaşam içerisinde pek çok noktada karşısına çıkan kompleks bir sorun olduğu görülmektedir.

Suriyeli çocukların göç sonrası yaşadıkları stres kaynaklarından en önemlilerinden biri yeni bir dilde eğitim almaktır. Göç edilen ülkelerden Ürdün, Lübnan, Irak ve Mısır'da ana dil Arapça iken Türkiye'de ana dil Türkçedir. Ülkemizde ana dillerini kullanma şansları olmayan Suriyeli öğrencilerin hem önceki bilgileri sıfırlanmakta hem de yenilerini inşa etme konusunda da en temel araçlarından yoksun kalmaktadırlar. Bu durumda dil öğretimi mülteciler için yiyecek, içecek ve kalacak yer bulmak kadar önemli bir sorun haline gelmektedir (Akkaya, 2013, 180). Dil, eğitim ve yaşam tarzı gibi farklı seviyelere ve özelliklere sahip olan Suriyeli öğrenciler, Türkiye'deki eğitim kurumlarına uyum sağlama süreçlerinde bir takım uyum sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar. Özellikle sınıf düzenine, okula ve sınıf arkadaşlarına dolayısıyla okul kültürüne uyumun ortaya çıkardığı sorunlar eğitimin kalitesini de yakından ilgilendirmektedir. Öğrencilerin bu farklılıkları onlara eğitim veren öğretmenlerin durumunu da yakından ilgilendirmektedir. Özellikle

iletişimin en önemli ögesi olan dil birliğinin olmaması bu problemleri derinleştirmektedir (Demir & Okşar, 2017, 170).

Araştırma kapsamında görüşülen sınıf öğretmenlerinin tamamı, Suriyeli öğrencilerin eğitimi konusunda yaşadıkları zorluğun temel sebebinin anadil farkı olduğu noktasında birleşmektedirler.

“Arapça hiç bilmiyorum. Beden diliyle anlaşıyoruz resmen. Öğrendiğimiz birkaç Arapça kelime var onları kullanıyoruz. Bu da insanı tüketiyor. Mesela “Türkçe kitabınızı çıkarın.” diyorum, çocuk bana bakıyor. İlla Türkçe kitabını çıkarıp kitabı göstermem gerekiyor. Daha sonra çıkarıyorlar kitabı. Ben kitabı göstermezsem, beni anlamıyorlar ve yapmalarını istediğim eylemi yapmıyorlar. Tüm gün tek tek her şeyi göstermem gerek. O yüzden çok fazla zaman kaybı yaşıyoruz” (Kadın, 26 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

“Arapça bilmiyorum. Zaten birinci sınıfa başladıklarında çocukların birçoğu kendini ifade edecek kadar Türkçe biliyordu. Konuşmasa da anlayabiliyor. Yetersiz kaldığımız yerlerde elimizle, kolumuzla, işaretle, beden diliyle, tahtada çizerek anlatmaya çalıştık” (Kadın, 42 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

Araştırma yapılan okulda Suriyeli öğrencilerin bulunduğu sınıflar incelendiğinde, öğrencilerin tamamının Suriyeli öğrencilerden oluştuğu iki sınıf bulunmakta, diğer sınıfların ise hem Türk hem de Suriyeli öğrencilerin bulunduğu karma sınıflardan oluştuğu görülmektedir. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin tamamının Suriyeli öğrencileri olmasına rağmen hiçbirinin Arapça bilmemesi, sınıf öğretmenlerini, derslerde yaşanan zorlukları aşmak adına birtakım çareler aramaya itmiştir. Bu çözümlerden ilki derste tercümandan faydalanmak olmuştur. Ancak okulda her bir sınıf için hizmet verecek ayrı tercüman bulunmaması, bu seçeneği ortadan kaldırmıştır. Sınıf öğretmenlerinin bulduğu diğer çözüm ise, sınıflarda hem Türkçe hem de Arapça bilen Türkmen öğrencilerden zaman zaman yardım istemek olmuştur. Her iki dili de bilen bu öğrenciler gerektiğinde hem öğretmenlerin, hem Suriyeli öğrencilerin hem de Türk öğrencilerin imdadına koşmaktadırlar.

“Arapça hiç bilmiyorum. Sınıfta hem Türkçe hem Arapça bilen öğrencilerim var. Türkmen olan da var Türkçeyi öğrenen Suriyeli öğrencim de var. Onlardan yardım alıyorum” (Erkek, 33 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

“Geçen sene birinci sınıflara başladığımızda ilk etapta çok zorlandık. Hatta bir öğrencim vardı. Hem Türkçe hem Arapça biliyordu. Mümkün merteye Türkçeyi kullandık. Ama zorlandığımız, köşeye sığıştığımız anlarda o Türkmen öğrenciyi hem Türkçe hem Arapça bildiği için devreye soktuk” (Erkek, 35 yaş, 2. sınıf öğretmeni).

Sınıf öğretmenlerinin Suriyeli öğrencilerle iletişim kurmakta zorlandıklarında Türkmen öğrencilerden yardım almaları ilk zamanlarda oldukça rahatlatıcı olmasına rağmen, sınıf öğretmenleri zamanla bu yöntemin Suriyeli öğrencileri Türkçe öğrenmeye teşvik konusunda negatif bir etkisinin olduğunu fark etmişlerdir. Bu nedenle sınıf öğretmenleri asıl odaklanmaları gereken noktanın Suriyeli öğrencilere Türkçe öğretmek olduğunu, ancak bu şekilde bu öğrencilerin hem ulusal eğitim sistemine hem de topluma entegre olabileceklerini kabul etmişlerdir.

“Türkmen öğrencim benim de var. Ondan yardım aldığımda, Suriyeli öğrencileri Türkçe öğrenme konusunda tembelleğe alıştırdığımızı düşünüyorum. Suriyeli öğrencilerin Türkçeye tamamen maruz kalmasını engellemiş oluyoruz. Suriyeli öğrenci, nasıl olsa çok mecbur kaldığımda o Türkmen arkadaşşıma sorunumu Arapça anlatırım, o da öğretmenime Türkçeye çevirir, böylece öğretmenim beni anlar diye düşünüp rahatlıyor” (Erkek, 28 yaş, 2. sınıf öğretmeni).

“Ben derste Türkçe anlattığım zaman sürekli Türkmen öğrenci Arapçaya çeviriyor diye bir şey yok. Öğrenciler Arapça konuştuğu zaman, cevap verdiği zaman o Türkmen öğrenci bana Türkçeye çeviriyor diye bir şey yok. Dersi tamamen Türkçeye endeksledik. Çocuklar artık bazı kalıpları ve bazı kelimeleri öğrendi. Böylece bildiği kelimeler ile bilmediği kelimeleri tahmin edip cümleyi anlayabiliyorlar” (Erkek, 35 yaş, 2. sınıf öğretmeni).

Suriyeli öğrencilerin sınıflara yerleştirilmelerinde onların Türkçe anlama ve konuşma düzeylerine bakılmamakta, okula kayıt yaptıran her düzeyden Suriyeli öğrenci ilkökul birinci sınıftan okula başlamaktadır. Suriyeli öğrencilerin okula kayıt yaptırmaya başladıkları 2016-2017 eğitim-öğretim döneminde öncelikle Suriyeli öğrenciler iki sınıfa toplanmıştır. Bu iki sınıfın tamamı Suriyeli öğrencilerden oluşmuştur ve sınıf öğretmenlerinin Arapça bilmemesi önemli bir engel olarak karşılına çıkmıştır. Dolayısıyla bu sınıflarda öğretmen ve öğrenci arasındaki iletişim sorunu özellikle ilk zamanlarda tam bir çileye dönüşmüştür. Ayrıca öğrencilerinin tamamı Suriyeli olan bu sınıf öğretmenlerinin, diğer öğretmenler gibi müfredatı da takip etmek zorunda olmaları diğer bir engeli oluşturmuştur. Sonuç olarak bu süreç, sınıf öğretmenleri için oldukça yıpratıcı olmuştur.

Sınıf öğretmenlerinin yükünün ağırlığının farkına varan okul yönetimi, tamamı Suriyeli öğrencilerden oluşan sınıflar yerine Türk ve Suriyeli öğrencilerin bir arada eğitim gördüğü karma sınıflar oluşturmuşlardır. Bu yolla, sınıftaki Türk öğrenciler ile iletişime geçmek durumunda kalacak olan Suriyeli öğrencilerin daha kolay ve hızlı Türkçe öğrenecekleri öngörülmüştür. Böylece sınıf öğretmenlerinin sınıf

içerisindeki yükünün hafifleyeceği düşünülmüştür. Ayrıca Türk ve Suriyeli öğrencilerin aynı sınıfta daha rahat kaynaşacakları, bu şekilde aralarında arkadaşlık bağlarının kurulacağı ve güçleneceği beklenmiştir. Bu şekilde daha kısa sürede, Suriyeli öğrencilerin okula, okul kültürüne ve topluma entegrasyonunun da sağlanacağı kanaatine varılmıştır. Araştırma kapsamında, tüm bu beklentiler doğrultusunda oluşturulan karma sınıflarda eğitim veren sınıf öğretmenlerinin tecrübelerini aktarmaları istenmiştir. Sınıf öğretmenlerinin tecrübeleri ise sözlerine şu şekilde yansımıştır:

“Entegrasyonu sağlamak için sınıflarda hem Türk hem Suriyeli öğrenciler var. Ama benim sınıfımda 27 Suriyeli 5 Türk öğrencim var. Aslında entegrasyonun olması için sınıfta Türk öğrencinin daha fazla Suriyeli öğrencinin daha az olması lazım. Böylece Suriyeli öğrenciler Türkçe konuşmak zorunda kalır ve Türkçeyi öğrenir. Sınıfta Suriyeliler daha fazla oldukları için biz Arapça öğrenmek zorunda kalıyoruz. Ben görsellerle gösteriyorum. Defteri, kitabı kısacası her kelimeyi görsellerle anlatıyorum. Benimle Türkçe konuşuyorlar ama kendi aralarında Arapça konuşuyorlar” (Erkek, 27 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

“Yarısı Türk yarısı Arap bir sınıfta müfredata uygun ders işlemeye çalışıyoruz... Suriyeli öğrenciler ders işlerken sıkılıyorlar. Birbirleriyle konuşmaya başlıyorlar, farklı şeylerle uğraşmaya başlıyorlar. Derste dikkatimizi dağıtıyorlar bu sefer zaman ölüyor onları düzenlemek için... Hem bizinkilerim hem de içlerinde başarılı olan Suriyeli öğrencilerin de hakkına giriyoruz ve ilerleyemiyoruz” (Kadın, 40 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

Türk ve Suriyeli öğrencilerin birlikte eğitim aldığı karma sınıflarla ilgili sınıf öğretmenlerinin tecrübeleri, bu sistemin özellikle Türk öğrencilerin aleyhine bir durum olduğu yönündedir. Suriyeli öğrencilerin Türkçe bilmemesi, sınıf öğretmenlerinin dersleri onlara uygun bir şekilde dizayn etmelerini gerekli kılmıştır. Bu zorunluluk ise, Suriyeli öğrenciler ile aynı sınıfa yerleştirilen Türk öğrencilerin velilerini memnun etmemiştir.

“Yazık değil mi Türk öğrencilerime. Sürekli Suriyeli öğrencilerle ilgilenmek gerekiyor. Ekstra onlara yoğunlaşmak gerekiyor... Türk veliler, çocuklarının, Suriyelilerle aynı sınıfta olmasını istemiyorlar. Çocuklarının derste daha fazla ilerleme imkânları varken ilerleyememelerinden rahatsızlık duyuyorlar” (Kadın, 26 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

“Suriyeli öğrencileri hemen sınıflara koyarak sorunların çözüleceğini düşünmüyorum. Suriyeli çocuklar da zorlanıyor, biz de zorlanıyoruz. Türk öğrencilerden de zaman çalmak zorunda kalıyoruz. Çünkü Türklerin bir seferde anladığını Suriyeliler bazen dört kereden anlayamıyorlar. Bu durumda kendi çocuklarımızı frenlemek zorunda kalıyoruz Suriyeli öğrencilerin okumasını, anlamasını sağlamaya çalışırken. Bu nedenle Türk velilerden şikâyet geliyor” (Erkek, 33 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

Sınıf öğretmenlerinin tamamı, Suriyeli öğrenciler ile ilgili sorunların hepsinin kaynağının dil farklılığı olduğu fikrinde birleşmektedirler. Sınıf öğretmenlerinin yoğun ve özverili çalışmaları sonucunda Suriyeli öğrenciler Türkçe okuma ve yazmayı öğrenmişlerdir. Ancak bu sonuç Suriyeli öğrencilerin eğitimi ile ilgili sorunları çözmeye yeterli olmamıştır. Bunun nedeni, Suriyeli öğrenciler okumayı ve yazmayı başardıkları Türkçe metinleri anlama noktasında büyük sıkıntı çekmeleridir. Böylece Suriyeli öğrencilerin eğitim süreci bu noktada tıkanmaktadır. Sınıf öğretmenlerinden birinin aşağıdaki ifadesi sorunu net bir biçimde ortaya koymaktadır:

“Sınıfta ayrı ayrı ilgilenmemiz gerekiyor Suriyeli ve Türk öğrencilerle. Mesela tüm öğrencilere “Defterinizi çıkarın” dediğimde Suriyelilerin birçoğu defter kelimesini bilmiyor. Ben gidiyorum tek tek söylüyorum, ilgileniyorum, çocuk beni anlamıyor çünkü. Bu da zaman kaybına neden oluyor. Okuma yaparken birçok Türkçe kelimeyi görselleştirmek zorunda kalıyoruz. Tahtaya “ev” kelimesini yazıyoruz. Türk çocuklar evin ne olduğunu hemen anlıyor ama Suriyeli çocuklar “ev” kelimesini okuyor ama bu kelimenin ne anlama geldiğini bilmiyor. Bu yüzden “ev” kelimenin yanına ev resmi de çiziyoruz. Yani olabildiğince görselleştirmeye çalışıyoruz. Ama ev ile ilgili asıl sormak istediğimiz soruya geçmek için zaman kaybetmiş oluyoruz. Türk çocukların beklemesi gerekiyor. Bu da zaman kaybına sebep oluyor. Hemen hemen her şeyi görselleştirmesem bu kez de Suriyeli öğrencilerim anlamıyor” (Erkek, 33 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

Diğer bir sınıf öğretmeninin konu hakkında verdiği örnek oldukça açıklayıcı olmuştur:

“Okuma değil de anlama konusunda çok sıkıntı yaşıyoruz. Örneğin çocuk ‘pamuk’ kelimesini yazıyor, çok rahat bir şekilde de bu kelimeyi okuyabiliyor. Ama “Çocuklar yarın okula bir parça pamuk getirin” dediğimizde, çocuk “Öğretmenim pamuk ne?” diyor. Yani ‘pamuk’ kelimesinin tekabül ettiği pamuk nesnesini bilmiyor. Dolayısıyla bir metni okuduklarında anlama sıkıntısı ortaya çıkıyor ve bu sıkıntı hâlâ devam ediyor” (Erkek, 35 yaş, 2. sınıf öğretmeni).

Sınıf öğretmenlerinin ifadelerinden anlaşıldığı üzere, Suriyeli öğrencilerin Türkçe okumayı öğrenmeleri yeterli değildir. Türkçeyi bilmedikleri için Türkçe okuma sorunu aşıldıktan sonra bu seferde, anadil farkından dolayı okudukları Türkçe kelimeleri anlama sorunu ortaya çıkmaktadır.

"Suriyeli öğrencilerim okuma-yazma sürecinde çok başarılıydılar ama ikinci dönem gerileme başladı. Çünkü Türkçe bilmiyorlar. Okuduğunu anlama, anladığını yorumlama, bir problemi anlayıp çözmeye yani anlamaya dayalı hiçbir etkinlikte yoklar bu çocuklar" (Kadın, 40 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

"Matematikte dört işlemi yapabiliyorlar. Ama problem çözemiyorlar. Çünkü problemde bahsedilen konuyu ve yapmaları gereken işlemin ne olduğunu anlamıyorlar" (Erkek, 28 yaş, 2. Sınıf öğretmeni).

"Özellikle hayat bilgisi dersini sevmiyorlar. Çünkü bu ders tamamen konuşmaya yönelik. Bu derste sürekli konuşuyoruz, yazma etkinliği az. Bu yüzden tamamen pasifler sadece Türk öğrenciler konuşuyorlar, Suriyeli öğrenciler sıkılıyorlar" (Kadın, 26 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

"Cümleleri okuyabiliyorlar ama cevap veremiyorlar. Mesela parçada "Ahmet'in kardeşinin adı Ela." cümlesini okuyorlar. Ancak soru kısmına geçince, "Ahmet'in kardeşinin adı nedir?" sorusuna cevap veremiyorlar. Çocuk okuyor ama okuduğunu anlamakta aşırı derecede zorluk çekiyor. Metni okuyup özellikle 5N1K dediğimiz sorularda çok sıkıntı yaşıyoruz. Güzel okuyor ama okuduğu metinle ilgili bağ kuramıyor. Yani öğrencinin sadece Türkçe konuşması yetmiyor. Bu durumu şuna benzetiyoruz. Bizler de Kuran-ı Kerim okuyoruz ama ne anlattığını bilmiyoruz. Suriyeli öğrencilerde de durum böyle" (Erkek, 33 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

Sınıf öğretmenleri, okuduğu Türkçe metni anlama sıkıntısı yaşayan Suriyeli öğrencilerin, okulda gün içinde öğrendiklerini pekiştirmelerine yarayan ve öğrenilen bilgilerin kalıcı hale gelmesini sağlayan ev ödevlerini de yapmakta zorlandıklarını dile getirmişlerdir.

"Ödevler verdiğimiz gibi geri geliyor bazı çocuklarda. "Anlamadım ben öğretmenim" diyor ne diyeceksin o çocuğa. "Anlamadım" deyince bir şey diyemiyoruz. O noktada tıkanıp kalıyoruz. Benim o çocuğun yanında oturup o ödevi tek tek açıklamam lazım. İşte sıkıntı bu" (Kadın, 42 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

"Kısa metinler veriyorum, altında sorular oluyor ve bu soruları metne göre cevaplamaları gerekiyor. Türk öğrencilerim bu ödevi yapıyorlar ama Suriyeli öğrencilerim metni de soruları da anlamıyorlar. Çok güzel okuyorlar ama hem metnin hem de soruların ne anlattığını anlamıyorlar. Bu nedenle Suriyeli öğrenciler, soruların aynısını cevap olarak cevap kısmına yazıyorlar. Yani ödevleri yapamıyorlar" (Kadın, 26 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

Çocuklar ödevlerini yaparken zorlandıklarında veya ödevlerle ilgili çeşitli sorunları olduğunda en yakınlarında bulunan yetişkinin yardımına ihtiyaç duymaktadırlar (İlgar, 2015, 131).

"Ödev verdiğimizde çocuk onu evde pekiştiremiyor. Aile Türkçe anlamıyor, konuşamıyor, okuyamıyor, yazamıyor. Dolayısıyla çocuklarının ödevlerine de yardımcı olamıyorlar. Okulda öğrendikleriyle yetiniyor çocuk. Pekiştirecek bir ortam yok evinde ve mahallesinde. Anne, baba Türkçe bilmezse çocuk zorlanıyor" (Erkek, 35 yaş, 2. sınıf öğretmeni).

Eğitim, okulda başlayıp okulda biten bir süreç değildir. Okul dışı çevre, özellikle de aile ortamı, okuldaki eğitimi tamamlayıcı ve pekiştirici faktörler içermektedir. Özellikle annenin eğitim düzeyinin, çocuğun akademik başarısında önemli bir faktör olduğu bilinmektedir. Suriyeli öğrenciler, okul dışı tamamlayıcı ve pekiştirici faktörlerden büyük ölçüde mahrumdurlar. Bu da onların akademik başarılarını olumsuz etkilemektedir. (Taştan & Çelik, 2017, 62).

"Mecburi tutulmalı Türkçe öğrenmek. Anne-baba öğrenmeli ki çocukları da öğrenmeli. Çocuklarına bu şekilde yardımcı olabilirler" (Erkek, 35 yaş, 2. sınıf öğretmeni).

Ev ödevlerini yapma konusunda sıkıntı çeken Suriyeli öğrenciler, evde ebeveynlerinden destek almak istemektedirler. Ancak Suriyeli ebeveynlerin neredeyse tamamının Türkçe konuşmayı, okumayı ve yazmayı bilmemesi nedeniyle çocuklarına yardımcı olamadıkları görülmektedir. Ebeveynler çocuklarının eğitim süreçlerinin bir parçası olamamakta, bu nedenle öğretmen-öğrenci-veli işbirliği tam anlamıyla sağlanamamaktadır. Ayrıca sınıf öğretmenleri, ebeveynler ile ilişkilerini ancak tercüman aracılığıyla kurmak zorunda kaldıklarını, bu durumun da öğretmen-veli iletişimini kısıtladığını dile getirmektedirler.

"Türkmen olup Türkçe bilen velilerimiz de var. Ama bir-iki tane az sayıda yani. Diğerleri Türkçe bilmiyor. O yüzden mecburen bire bir görüşmelerde tercüman kullanıyoruz. Tabi böylece tercüman tüm konuşmayı duymuş oluyor. Tercümanın duymaması gereken şeyleri bile onun yanında söylüyoruz. Başka türlü anlayamıyoruz" (Kadın, 26 yaş, 2. sınıf öğretmeni).

Sınıf öğretmenleri, Suriyeli öğrencilerin ebeveynleriyle gerçekleştirdikleri veli toplantılarında ve bire bir görüşmelerde tercüman yardımına ihtiyaç duymaktadırlar. Suriyeli ebeveynlerin Türkiye'ye göç etmiş ve burada düzenlerini kurmuş olmalarına rağmen, Türkçe öğrenme konusunda gönülsüz olmaları ise sınıf öğretmenlerinin tamamı tarafından eleştirilmektedir. Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenmeleri noktasında sadece öğretmenlerin yeterli olamayacağını, ebeveynlerin de bu konudaki teşviklerinin ve yardımlarının çocukları için son derece önemli olduğunu vurgulamaktadırlar.

“Suriyeli veliler, Kilis’te kendi vatandaşının açtığı bakkala, manava vs. gidiyorlar, günlük ihtiyaçlarını rahatça Arapça konuşarak gideriyorlar. Resmi kurumlara gidince de tercüman var zaten. Çocukların ve ailelerin Türkçe öğrenmeye ihtiyacı yok” (Kadın, 40 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

“Çocuklar sadece okulda Türkçeyle haşır neşirler. Evde ailesi Arapça konuşuyor. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahallelerde yaşadıkları için tüm mahalle ve oyun arkadaşları da Arapça konuşuyor” (Kadın, 26 yaş, 2. sınıf öğretmeni).

“Evde, mahallede, çarşıda her yerde Arapça konuşuluyor... Velinin bir tek öğretmenle konuşurken Türkçeye ihtiyacı oluyor, tercüman hizmeti olduğu için de o noktada da Türkçeye ihtiyacı olmuyor. Veli toplantısında da tercüman oluyor... Kilis’te sayıları da fazla olduğu için buradaki durumlarından memnundur. Türkçe öğrenmeye veya ülkemizin kültürüne adapte olmaya gerek duymuyorlar, sıkıntıları yok” (Erkek, 27 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

“Komşuları, akrabaları, arkadaşları ve esnaflar Arap. Bence mecbur kalsalar, Türkçeye daha fazla maruz kalsalar, Türkçeyi daha çabuk öğrenecekler. Kaç yıldır burada yaşadıklarını soruyorum. Dört yıl, beş yıl, altı yıl diyorlar. Ama hiç Türkçe öğrenmemişler veliler de öğrenciler de” (Kadın, 26 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

Sınır kentlerinden Kilis; Türkiye’de Suriyeli mültecilerin en yoğun olduğu ilk on şehir arasında bulunmaktadır. Ayrıca Kilis, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 14.03.2019 tarihli verilerine göre, ülkemizde, barındırdığı Suriyeli mülteci sayısının (117.235), yerli halk nüfusuna (142.541) en yakın olduğu şehirdir. Rakamlardan da anlaşılacağı üzere, Kilis, şehirde neredeyse her iki kişiden birinin Suriyeli mülteci olduğu bir mekân haline gelmiştir (Ağcadağ Çelik & Vural, 2018, s. 347-348). Bu açıdan sığınmacıların etkisinin en fazla hissedildiği ve ülkemizde bu konuda en ağır yükün altında olan şehrin Kilis olduğunu söylemek mümkündür. Hatta Kilis halkı Türkiye ile Suriye arasında fiilen oluşturulmuş bir “tampon bölge” de yaşadıkları hissi içindedir. Kilis’in toplumsal yapısına bakıldığında büyük çoğunluğu Türkmenlerden oluşan homojen bir niteliğe sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenle Suriyelilerin var olan bir etnik-mezhepsel sorunu derinleştirmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Ancak sorun Kilislilerin kendi şehirlerinde azınlık hissi yaşamaya başlamasıdır (Orhan & Gündoğar, 2015, 24-25). Kilis’e gelen Suriyeli mülteciler ‘hemşehrilik’ bağlarını kullanarak göçün beraberinde getirdiği dezavantajları azaltmaya çalışmışlardır. Sayıları şehirde oldukça fazla olan Suriyeli mülteciler, yoğun hemşehri bağları ile Kilis’te oldukça güçlü bir sosyal, kültürel ve ekonomik ağ kurmayı başarmışlardır.

Göç eden, ‘memleket’lerinden uzakta olan ve geldikleri kentle bütünleşme sürecinden geçenlerin girdikleri bir ilişki türü olan hemşehrilik, enformel toplumsal ilişki ağlarından birisidir. Hemşehriliğe dayalı enformel ilişki ağları, göç sürecinde göç edilecek yeri seçmekten, barınacak ev ve çalışacak iş bulmaya kadar her alanda birincil sayılan ilişkiler türünü içermektedir. Aynı coğrafi yere ait olmadan doğan karşılıklı güven ise hemşehrilik ilişkilerinin temelidir (Kurtoğlu, 2005). Ancak çoğunlukla kendi hemşehrileriyle iletişime geçen yeni göç etmiş bireyler, kendilerini böylelikle bir sınır içerisine de dâhil etmiş olmaktadır. Çünkü aidiyet ya da mensubiyet aynı zamanda başka bir yere ait olmamak anlamı da taşımaktadır. Bu bağlamda bazen hemşehrilik, ‘kollamacılık’ olarak adlandırılan bir ayrıştırıcı unsur da olabilmekte ve “biz ve onlar” şeklinde bir ayrışmayı da beraberinde getirebilmektedir (Özbay, 2014, 99-100). Kilis’e göç eden Suriyeli mülteciler, şehir merkezlerinde barınma yeri olarak kendilerinden önce şehre gelen ve yerleşen hemşehrilerinin buldukları merkez mahalleleri tercih etmişlerdir. Suriyeli mültecilerin yoğunlaştığı mahalleler başta olmak üzere şehrin birçok noktasında bakkal, manav, lokanta, berber, kuaför, pastane, giyim, ayakkabı ve kozmetik dükkânı gibi çeşitli işletmeler açmışlardır. Suriyeli mülteciler, günlük ihtiyaçlarının büyük kısmını hemşehrilerinin açtığı bu dükkânlardan karşılamaktadırlar. Ayrıca çocuklarını gönderecekleri okulların tercihinde, kendi semtlerinde bulunan ve Suriyeli mülteci çocukların yoğun olduğu okullar öncelikli olmaktadır. Böylece Suriyeli mülteci çocuklar okul dışında sürekli Arapçanın konuşulduğu ortamlarda yaşamlarını sürdürmektedirler. Okul içinde ise, Suriyeli mülteci çocuklar yalnızlık çekmemekte ve hemşehrileri ile aynı sınıflarda eğitim görmektedirler. Böylece günlük yaşamlarında Türkçeyle en fazla karşılaştıkları mekân olan okullarda da yine Arapçadan tam anlamıyla uzaklaşmamaktadırlar. Bu nedenle, okulda derslerin Türkçe işlenmesi Suriyeli öğrencilerin Türkçeyi öğrenmeleri için önemli bir yol olarak görülmektedir. Ayrıca okul yönetimi, Suriyeli mülteci öğrencileri, Türk öğrenciler ile aynı sınıfa yerleştirmekte; öğretmenler de hem sınıf içinde hem de teneffüslerde öğrencilerin kaynaşmaları ve arkadaş olmaları için çaba sarf etmektedirler. Bu çabalar zamanla sonuç vermektedir.

“Türk öğrencilerime iki yıldır sürekli Suriyeli arkadaşlarınızla oynayın diyorum. Onlara oyunlarınızı öğretin, siz de onların oyunlarını öğrenin, bahçede birlikte oynayın, Türkçeyi daha çabuk öğrenirler diyorum. Türkçe öğrendikçe, okulun kurallarını, düzenini öğrendikçe bunlar yavaş yavaş kafalarına oturmaya başladı. Yani birtakım sıkıntılar yaşadık geçen sene ilk etapta. Sonra zaman geçtikçe bazı şeyler oturdu ve bu sıkıntılar pasivize edildi” (Erkek, 35 yaş, 2. sınıf öğretmeni).

"Türk ve Suriyeli öğrenciler hiç anlaşamıyorlardı geçen sene, yani Suriyelilerin ilk geldikleri sene. Sıkıntılı olduğu dönemler çok yaşadık. Bunları çok şükür atlattık. Ama atlatana kadar o süreçte gerçekten çok emek sarf ettik. Çocuklarla tek tek konuştuğumuzu bilirim ben. Geçen sene anlaşamayıp kavga edip bu sene oyun oynayan Türk ve Suriyeli öğrencileri görüyorum. Zamanla alıyor bazı şeyler" (Kadın, 26 yaş, 2. sınıf öğretmeni).

"Sınıftaki Türk ve Suriyeli öğrenciler birbirleriyle ilk günden anlaşamıyorlar. Mesela ben genellikle Türk ve Suriyeli öğrencileri yan yana oturtmaya çalışıyorum. O zaman Suriyeli öğrenciler daha fazla Türkçe öğrenme ihtiyacı duyuyorlar ve zamanla öğreniyorlar. Kaleme, silgiye ihtiyaç duyduklarında kalem ve silgi kelimelerinin Türkçesini öğrenip arkadaşına söyleyecek ki alacak. Mecbur kalıyor. "Silgi" demese Türk öğrenci anlamayacak. Biraz zor durumda bırakmaya çalıştık. Bu şekilde zaman içerisinde oluyor, bir anda olmuyor ve öğreniyorlar... Artık oynuyorlar, anlaşabiliyorlar. Çocuklar Türk ve Suriyeli ayrımı yapmıyorlar. Yeter ki iletişim kurabilsinler" (Erkek, 33 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

Türk ve Suriyeli öğrencileri aynı sınıfa yerleştirme formülü zaman içinde meyvelerini vermeye başlamıştır. Suriyeli öğrenciler, Türk öğrencilerle iletişim kurdukça daha fazla sayıda Türkçe kelimeyi daha hızlı öğrenmişlerdir. Böylece öğrendikleri Türkçe kelimeler arttıkça aralarındaki iletişim de kolaylaşmıştır. Bu döngünün gerçekleşmesi ise çocukların birbirleriyle kaynaşmasına bağlı olmakta ve bu süreç şüphesiz zaman almaktadır. Ayrıca bu sınıfların öğretmenleri, tamamı Türk öğrencilerden oluşan sınıfların öğretmenleriyle birlikte aynı müfredatı uygulamak zorundadır. Müfredata göre sınıfta işlenmesi gereken konular belli olup hızlı bir şekilde bu konuların tamamlanması gerekmektedir. Ancak Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenme hızı düşünüldüğünde bu müfredatı yetiştirmek sınıf öğretmenleri için önemli bir sorun olmaktadır.

Türk ve Suriyeli öğrencilerin aynı okulda ve aynı sınıfta bulunmalarının sorun olmasının sebebi yukarıda da belirtildiği gibi, Suriyeli çocukların okula başladıklarında Türkçe bilmemeleri ve bu nedenle derslerin işlenmesinde her iki gruba da aynı müfredatın uygulanmasıdır. Hiç Türkçe bilmeyen Suriyeli çocuklar ve Türk çocuklara aynı dersi anlatan sınıf öğretmeni için iki grubu dengelemek oldukça zor olmaktadır. Türk öğrenciler ile müfredata uygun ders işleyen sınıf öğretmeni, geride kalan Suriyelileri de derse adapte etmek ile uğraşırken oldukça fazla çaba sarf etmektedir. Sınıf öğretmeni dersin akışını Suriyeli öğrencilere göre ayarladığında ise, bu kez Türk öğrenciler beklemek zorunda kalmakta ve müfredatın takibi zorlaşmaktadır. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenleri bu sorunun aşılması için iki çözüm yolu olduğunu vurgulamaktadırlar. Sınıf öğretmenleri, Suriyeli ve Türk öğrencilerin aynı okulda, aynı sınıfta ve aynı kademe de bulunacaklarsa Suriyeli çocukların öncelikle Türkçe öğrenmelerini ve daha sonra bu birlikteliğin gerçekleşmesini önermektedirler. Ancak bu şekilde tek müfredatın iki farklı gruba uygulanabileceğini dile getirmektedirler.

"Sınıftaki Türk öğrenciler için müfredatı uygulamak da sorun yok. Türk öğrencilerin hakkına da girmemek için akıp giden müfredata uymak zorunda kalıyorum. Ama benim sınıfımda 18 tane Arap var, 14 tane Türk var. Çok zor bir durum bu. Müfredat sıkıntılı. Öncelikle bu çocukların Türkçeyi bilmesi gerekiyor. Zaten dil bilmeden ilkokula bile başlamamaları lazım. Bir seviye olması lazım. Bu seviye yakalandıktan sonra Suriyeli çocukların Türk okullarına kaydolması lazım" (Kadın, 26 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

"Müfredatın Türklere ve Suriyelilere göre değiştirilmesi zor görünüyor. Tek bir öğretmen, aynı sınıfın içinde Suriyelilere ayrı, Türklere ayrı müfredat nasıl uygulayabilir ki? Tek müfredat olması şu anda daha mantıklı geliyor. Ama aynı müfredat işlenecekse Suriyeli öğrencilerin Türkçe bilmesi gerekiyor" (Kadın, 42 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

"Suriyeli çocuk Türkçe konuşmuyor ve bu yaşta çocuklardan bir sürü konuyu Türk çocuklarla aynı derecede anlamalarını ve ödev yapmalarını bekliyoruz. Müfredatın, Suriyeliler için çok fazla görselli olması gerekiyor, Türkler için o kadar olmasına gerek yok. Bu soruna göre kitap hazırlanmamış. Türklere göre hazırlanmış bir müfredatı getirip Suriyelilerle beraber işleyin demek doğru değil. Hem Suriyeli öğrenciler anlayamıyor hem de Türk öğrencileri sürekli frenletiyoruz. Bir orta yol bulmaya çalışıyoruz sürekli. Bu da başarıyı düşürüyor" (Erkek, 33 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

Araştırma sonuçlarından da görüldüğü üzere, ortak müfredat, dil sorunu nedeniyle Suriyeli öğrencilerin eğitimi konusundaki en önemli sorunlardan biri olmaya devam etmektedir. Müfredat sorunu ve Suriyeli öğrencilerin eğitimi ile ilgili yaşanan diğer sorunların neredeyse tamamının ortak noktasının anadil farkı olduğu ortadadır. Anadil farkı, okulda verilen rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinde de kendini göstermektedir.

Suriyeli öğrenciler, özellikle devlet okullarında, rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerine çok fazla ihtiyaç duymaktadırlar. Geçici Eğitim Merkezleri'nde Suriyeli öğretmenlerin çokluğu, öğrenciler için bir tür psikolojik rahatlama sağlamaktadır. Okulla veya ailesiyle ilgili sorunları olan çocuklar kolaylıkla Suriyeli öğretmenler arasından güvendikleri ve iyi anlaştıkları birine sorunlarını anlatmakta, öğretmen ise gerekli durumlarda konuyu idareyle paylaşarak veya kendi sosyal ağlarını kullanarak sorunlara müdahale

etmektedir. Ancak devlet okullarında okuyan Suriyeli çocuklar bu durumun uzağındadırlar. Bu noktada, rehberlik hizmetlerine önemli bir görev düşmektedir. Rehberlik öğretmenlerinin, öğrencilerin başvurularını kolaylaştırmakla kalmayıp, aktif bir şekilde gözlem yaparak gerekli durumlarda devreye girmelidir (Taştan & Çelik, 2017, 59). Ancak araştırma sırasında yapılan gözlemler ve sınıf öğretmenleriyle yapılan görüşmeler, rehberlik ve psikolojik danışmanlık servisinin beklentileri karşılayamadığını ortaya çıkarmıştır.

“Rehberlik seroisinde de tercüman kullanılıyor. Gizliliğin esas olması gerekirken burada da tercüman kullanılıyor. Çocuğun kendini daha iyi açması ve ifade etmesi için rehberlik öğretmeniyle bire bir iletişime girmesi gerekiyor. Çocuk tercümana kendini ifade edecek, tercüman rehber öğretmene aktaracak, rehber öğretmen bilgi verecek tercümana, tercüman da çocuğa anlatacak. Rehberli hizmeti bu nedenle sıkıntılı. Gönderdiğim çocuklardan verim alamadım” (Kadın, 26 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

Suriyeli öğrencilerin eğitimi konusunda, ana dil farkının sebep olduğu sorunların çözümüne yönelik olarak sınıf öğretmenlerinin sundukları öneriler ise şu şekildedir:

“Suriyeli çocuklara ilkokula başlamadan önce bir senelik bir dil eğitimi verilerek buradaki işler daha da kolaylaştırılabilir. Hem çocuklar zorlanmasın hem öğretmenler bu konuda daha rahat etsin diye. Çünkü iletişim, çocukların başarısı için gerçekten çok önemli” (Kadın, 42 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

“Arapça bilmiyorum ve bu nedenden dolayı konuyu neresinden tutsanız elinizde kalıyor. Dil bilmeyen bir çocuğu, dilini bilmediği bir eğitim sistemine tabi tutmak ne derece doğrudur? En başta bu öğrencilere dilin öğretilmesi lazımdı. Okul öncesi gibi en azından bir veya iki yıl bir hazırlık dönemi geçirmeleri lazım. Bu işin ciddiye alınması lazım” (Kadın, 40 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

“9 yaşında, 10 yaşında çocuklar için belki bir yıl hazırlık sınıfında okumak sıkıntı olabilir. Birinci sınıfa geçtiğinde yaşı çok büyük olacak. Ama bundan sonraki süreçte özellikle eylülde birinci sınıfa kaydolacak öğrenciler, bu yaz tatilinde iki-iki buçuk ay bir eğitime tabi tutulabilir. Bu zaten her yıl yapıldığında, birkaç yıl sonra bir sisteme biter. Bu problem ortadan kalkar. Ama bu eğitimin mecbur tutulması gerekiyor, aksi takdirde gelen olmaz. Bu kursa katılmayanlar birinci sınıfa kayıt olamaz diye kural konması gerek. Bir yaptırım olması lazım. Muhakkak bu kurslara katılıp Türkçe öğrenerek okula başlamalıdır. Yoksa özellikle birinci sınıftaki öğretmenler sıkıntı yaşamaya devam ederler. Sadece birinci sınıf değil tüm Suriyeli öğrencileri okutacak öğrenciler sıkıntı yaşarlar” (Erkek, 35 yaş, 2. sınıf öğretmeni).

Sınıf öğretmenlerinin, Suriyeli öğrencilerin eğitimi ile ilgili sorunların büyük bir kısmının ortadan kalkması için ortaya koydukları çözüm önerisi, öğrencilerin ilkokula başlamadan önce bir dil eğitimine tâbi olmaları gerektiğidir. Bu şekilde, Suriyeli öğrenciler ilkokul birinci sınıfa başladıklarında öğretmenleriyle, okul yönetimiyle ve arkadaşlarıyla daha rahat iletişim kurabileceklerdir. Ayrıca yaşadıkları herhangi bir sorunu da kolaylıkla öğretmenlerine aktarma şansına sahip olacaklardır. Derslere ve etkinliklere katılım oranları artacak, böylece özgüvenleri yükselecektir. Okuldaki diğer öğrencilerle daha kolay kaynaşacak ve arkadaşlık kuracaklardır. Öğretmenlerinin verdiği ev ödevlerini yaparken daha az zorlanacaklardır. Girdikleri sınavlarda daha yüksek puan alabilecekler, böylece akademik başarı düzeyleri de yükselecektir. Hedeflenen eğitim, beceri ve vasıfları kazanarak gelecekte iyi mesleklere sahip olma imkânına sahip olacaklardır. Ayrıca savaşın çocuklar üzerinde bıraktığı etkiler daha kolay ortadan kalkacak, böylece psikolojik sorunların üstesinden gelme imkânına kavuşacaklardır. Tüm bunlar gerçekleştiğinde ise, hem okula hem de topluma uyum sağlamları daha kolay ve hızlı olacaktır. Bu nedenle, Suriyeli Türkçe anlama, konuşma, okuma ve yazma kısacası Türkçeyi öğrenmeleri konusuna gereken önemin verilmesi ve bu konuda daha fazla adım atılması gerekmektedir.

3.3. Ekonomik Sorunlar

3.3.1. Yoksulluk ve yardımlar

Suriye’de yaşanan savaşla birlikte evlerinden, yurtlarından olan milyonlarca Suriyelinin büyük kısmı bir anda büyük bir yoksulluk sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Suriyeli çocukların düzenli eğitim görme imkânına sahip olmalarında ekonomik etmenlerin (İkizoğlu vd., 2007, 25) önemi göz önüne alındığında, ebeveynlerinin gelirinin olmaması ya da yetersiz olması durumunda, çocuklar okuldan ve eğitimden uzak kalmaktadırlar (Taştan & Çelik, 2017, 37). Okula devam edebilenler bir kısmı ise, ekonomik sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bu konunun önemine sınıf öğretmenleri aşağıdaki ifadelerle parmak basmaktadırlar:

“Birkaç tanesi haricinde hepsi ekonomik sıkıntı çekiyor. Ayakkabısı olmadığı için okula terlikle gelen öğrencim bile var. “Oğlum okula terlikle gelme” diyemiyorum tabi. Çorapsız gelen öğrencim var. Bazen çorap alıp veriyorum. Eksiklerini gördüğümde öğretmen olarak elimden geldiğince alıyorum. Çikolatayı bıraktık hediye olarak çorap alıyoruz. Yardım yapılıyor bazı kurumlar tarafından ama yeterli olmuyor” (Kadın, 26 yaş, 2. sınıf öğretmeni).

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ve şehrin hayırseverleri, Suriyeli çocukların eğitimlerine destek olmak amacıyla ihtiyaç duyulan malzemelerin bir kısmını karşılamaktadırlar.

“Kırtasiye malzemeleri, çanta ve kıyafet geliyor öğrencilere dağıtıyoruz. UNICEF’ten geliyor bu malzemeler. Paketlerin üzerinde UNICEF amblemini görüyorum ve direkt Suriyeli öğrencilerime veriyorum, Türk öğrencilerime vermiyorum” (Erkek, 27 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

Ülkemizde, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)’ nun yanı sıra, Suriyeli çocukların okullara kayıt oranlarını arttırmak ve okul terk oranlarını azaltmak amacıyla, Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım kuruluşunun (ECHO) finansal desteği ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ve Türk Kızılay’ı iş birliğiyle okula devam eden çocuklara 'Suriyeli ve Diğer Mülteci Çocukların Eğitimi İçin Şartlı Eğitim Yardımı (Ş.E.Y.) sunulmaktadır. Ekonomik olarak zor durumda olan, ihtiyaç sahibi Suriyeli mülteci ailelere, çocuklarını düzenli olarak okula göndermeleri şartıyla, her öğrenci için aylık nakit transferi yapılmaktadır.

“Birçoğunun ekonomik olarak sıkıntısı var hatta çoğu dükkândan bozma evlerde yaşıyor. Bu evlere 400-500 lira kira veriyorlar. Maddi durumu kötü olanlar çok zorluk çekiyorlar. Bildiğim kadarıyla UNICEF’ten yardım gelmişti. Şahıs olarak da yardım yapan birkaç hayırsever de gördüm. Ayrıca öğrenci başına da bir ücret ödeniyor aylık” (Kadın, 41 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

Suriyeli kız çocuklarının okullaşma oranları ile ilköğretimden ortaöğretime geçiş oranlarını artırmak amacıyla, kız çocuklarına ve ortaöğretime devam eden öğrencilere verilen yardım miktarları erkek çocuklardan daha yüksek tutulmuştur. 2018 yılında, ilköğretime devam eden kız çocuklarına aylık 40 lira, erkek çocuklarına 35 lira; ortaöğretime devam eden kız çocuklarına aylık 60 lira, erkek çocuklarına ise 50 lira yardım yapılmıştır (www.meb.gov.tr).

Suriyeli mülteci çocukların eğitime devam etmelerinde yukarıda bahsedilen ekonomik yardımların etkisi bulunmaktadır. Nakit ve malzeme yardımları özellikle kız çocuklarının okula devamında oldukça etkili olmuştur. Ancak yardımlara rağmen, ekonomik anlamda oldukça zor durumda olan ailelerde, çocuklar çalışma yaşamına katılmak zorunda kalmakta ve eğitim hayatından kopmaktadırlar.

3.3.2. Çocuk işçiler ve dilenciler

Çocuk işçilerin çalışma hayatına girmelerindeki en büyük etken ekonomik zorunluluklardır. Yoksulluk, aile işine katkıda bulunmak ya da aileye gelir sağlamak gibi nedenlerle çocuklar düşük ücretler karşılığında çalışma yaşamına zorunlu olarak katılmaktadırlar (Kulaksız, 2014, 92-93). Ailenin çocuğun çalışmasına ihtiyaç duyması, çocuğun okula devamını engellemekte; yeterli eğitim alamayan çocukların ise gelecekte donanımsız yetişkin ve düşük gelirli vasıfsız işgücü olmasına neden olmaktadır (Karaman & Özçalık, 2007, 37-38).

Zorunlu göçle birlikte yoksulluğu had safhada yaşayan binlerce Suriyeli mülteci, ülkemizde kamu kurumlarının ve yaşadıkları mahallelerdeki yerli halkın desteğiyle yaşam mücadelesi vermektedirler. Maddi açıdan yeterli düzeyde bir gelire sahip olmayan mülteci ailelerin çocukları aile bütçesine katkıda bulunmak için kimi zaman ebeveynlerinin isteğiyle kimi zaman da kendi istekleriyle çalışmaktadırlar (Küçükkalay vd., 2000, 109). Konuya araştırmanın yapıldığı Kilis özelinde bakıldığında ise, Kilis’te çalışan Suriyeli erkek çocukların sayısının oldukça fazla olduğu, bu çocukların inşaat işçiliğinin yanı sıra, aile üyelerine ya da başkalarına ait dükkânlarda garson, kasap çırağı, bakkal çırağı, berber çırağı, terzi ve baklavacı çırağı olarak çalıştıkları ve ailelerine ekonomik katkı sağladıkları görülmektedir. Ayrıca Suriyeli çocuk işçilerin yanı sıra, kentin sokaklarında, yıllar içinde azalmakla birlikte, çocuk dilencilere ve çöp toplayıcılarına da rastlanmaktadır (Ağcadağ Çelik & Vural, 2018, 353). Bu noktadan hareketle, araştırma kapsamına alınan Suriyeli öğrencilerin arasında çalışan ya da dilencilik yapan çocukların varlığını tespit etmek amacıyla sınıf öğretmenlerinin bilgisine başvurulmuştur.

“Öğrencilerimin içerisinde burada doğan yok hepsi Suriye’den, savaştan geldi. Geçen sene sınıfta, babasını, Suriye’de savaşta kaybeden bir erkek öğrencim vardı. Çocuk sabah okula geliyordu, öğleden sonra okula gelmiyordu. İşe gidiyordu, çalışıyordu. Çalışmak zorundaydı, babasını savaşta kaybetmişti. 12 yaşındaydı. İnşaatta çalışıyordu. Onun için çok üzülüyordum. Akşama kadar inşaatta çalışıyordu. Ödevlerini yapamıyordu, derslerde ilerleyemiyordu. Hep geri kalıyordu. Bu sene de okula gelmedi” (Kadın, 26 yaş, 2. sınıf öğretmeni).

Araştırma sonucunda yukarıdaki örnek dışında, çalışan başka bir öğrenciye rastlanmamıştır. Ancak bazı sınıf öğretmenleri dilencilik yapan öğrencilerinin olduğunu belirtmişlerdir. Bu durumu da çocukların yaşlarının küçüklüğüne bağlamışlardır. İlkokul birinci ve ikinci sınıf öğrencisi olan dolayısıyla yaşları itibarıyla çalışmaya elverişli olmayan çocuklar, işverenler tarafından tercih edilmemektedir. Aile ekonomisine katkı sağlamak zorunda kalan bu çocuklardan bazıları dilencilik yapmakta ve bu durum onların eğitim hayatlarından kısmen veya tamamen kopmalarına neden olmaktadır.

"Benim sınıfımda çalışan çocuk yok. Ama başka bir sınıftaki öğrenciyi çarşıda dilencilik yaparken gördüm. Öğretmenine durumu anlattım. Ailesinin haberi var mı bilmiyoruz. Öğretmeni ailesine soracağını söyledi. Birinci sınıf çocuğu nerede çalışacak? Belki de ailesi ekonomik bir katkısı olsun diye dilencilik yaptırıyor, bilemiyorum. Bazı aileler çocuklarını dilencilik yapması için zorlayabiliyor. Ama gerçekten çok üzülüm. Çocuk el açtığına para verildiğinde, çocuk buna alışıyor ve bu onun için bir meslek oluyor. El açtığına para vermek yerine açsa karnı doyurulmalı, ihtiyaçları giderilmeli. Para vererek dilencilğe devam etmesi için teşvik etmiş oluyoruz" (Erkek, 33 yaş, 1.sınıf öğretmeni).

"Sürekli devamsızlık yapan bir öğrencim var. Onu dilencilik yaparken gördüm. Babası Suriye'de askermiş. Burada çocukla ninesi ilgileniyor. Ninesi torununu sabah okula getirdiğini fakat daha sonra okuldan kaçıp çarşıya gidip dilencilik yaptığını söyledi. Para kazanmanın lezzetini almış. O yüzden dilencilğe devam ediyor. Okula bazen geliyor elinde 20 lira görüyorum. O yaştaki bir çocuk için fazla bir harçlık normalde. Ailesi vermiyor bence dilencilikten topladığı paralar bunlar" (Erkek, 27 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

Ülkemizde yaşayan Suriyeli mülteci çocukların eğitimi, bu çocukların topluma kazandırılmaları, gelecekte yaşamlarını inşa edebilmeleri ve katıldıkları toplumla birlikte yaşama kültürünü geliştirebilmeleri açısından en önemli başlık olarak öne çıkmaktadır (Özer vd., 2016, 90). Türkiye konunun önemi ve hassasiyetinin bilinciyle, konu ile ilgili paydaşlarıyla birlikte Suriyeli mülteci çocukların maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayarak onların okullaşmalarının önündeki engelleri kaldırmak için yoğun bir çaba harcamaktadır. Araştırma sonuçlarından da görüldüğü üzere, araştırma kapsamına alınan çocuklar içerisinde ekonomik zorluklar nedeniyle çalışan veya dilenen çocukların sayısı oldukça azdır. Bu sonuç bizlere, ülkemizin, Suriyeli mülteci çocukların eğitimi ile ilgili yaptığı çalışmaların meyve verdiğini göstermekte ve ulusal eğitim sistemimize dâhil olamayan çocukların da zaman içerisinde dâhil olacağı yönünde umutlarımızı yeşertmektedir.

3.4. Psikolojik Sorunlar

3.4.1. Şiddet

Suriyeli öğrencilerin şiddete meyilli olmaları ve okulda birbirlerine şiddet uygulamaları öğretmenlerin şikâyetçi oldukları konuların arasında yer almaktadır. Suriyeli çocuklardaki saldırganlık, şiddete eğilim ve birbirlerine fiziksel olarak zarar veren davranışlar, tüm sınıf öğretmenleri tarafından dile getirilmiştir. Şiddet olaylarına oldukça sık rastladıklarını ifade eden sınıf öğretmenleri; bu olayların sınıf içinde, bahçede, koridorlarda kısacası tüm okulda yaygın olduğunu belirtmekte ve bu durumdan oldukça rahatsız olmaktadır. Şiddetin Suriyeli öğrenciler tarafından oldukça normal bir davranış olarak kabul edilmesini ise şaşırtıcı bulmakta ve bu durumdan üzüntü duymaktadırlar.

"Şiddete çok meyilliler ve vururken öldüresiye birbirlerine vuruyorlar. Ben bahçe nöbetçisiyken buna şahit oldum. Çocuğun tırnakları uzun ve diğer çocuğun yüzünü parçaladı. Ben ilerden koşarak geliyorum bağırmanın rağmen öğretmen geliyor durayım da demiyorlar. Saygı olgusu da yok bunlarda. Acaba diyorum ailelerinde mi var şiddet? Çocuk gördüğünü yapar diyorum. Benim gözümde çocuk ailenin aynasıdır. Anne baba neyse çocuk da O dur. Acaba aile içinde mi böyle şeyleri görüyor yaşıyor, diyorum" (Kadın,40 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

"Şiddete dayalı davranışları eğlenerek sergiliyorlar. Şiddetin, savaşın içinden gelmişler. Muhtemelen evde de şiddet var. Çocuklar ne görüyorsa onu yapıyorlar (Erkek, 28 yaş, 2. Sınıf öğretmeni).

"Oyunları çok şiddet içerikli. Nöbet esnasında bahçede özellikle birbirlerine vurarak, kavga ederek oyunlar oynuyorlar. Neden böyle davrandıklarını sorduğumuzda "Öğretmenim, biz oyun oynuyoruz." diyorlar. Bu tür davranışları oyun olarak görüyorlar. Bu şiddete meylin sebebinin savaş olduğunu düşünüyorum" (Erkek, 35 yaş, 2. sınıf öğretmeni).

"Suriyeli öğrenciler kendi aralarında çok fazla kavga ediyor. Ayrıca bu kavgalar da çok şiddetli kavgalar. Aileler çocuklarına şiddet uyguluyorlar. Her ailenin çok fazla çocuğu var. Bu yüzden çocukların da bir kıymeti yok. Çocuklar bir anda alevleniyor ve oyun oynarlarken bakıyorum bir anda kavga oluyor, birbirlerine saldırıyorlar. Türk öğrencilerimin böyle bir anda kavgaya başladıklarını ve birbirlerine şiddet uyguladıklarını görmedim. Örneğin geçen gün Suriyeli bir kız öğrencim, diğer Suriyeli kız öğrencimin saçını çektii ve ben dâhil tüm sınıf uğraştık, birbirlerinden ayıramadık! Sürekli uyarmama rağmen kavga olayları bitmiyor" (Erkek, 27 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

Suriyeli öğrencilerin;

- Kendilerinin ve ailelerinin savaş ortamında bulunmalarını,
- Ailelerinden ya da yakınlarından birilerinin ölümüne ve/veya yaralanmalarına tanık olmalarını,
- Ülkelerinde meydana gelen şiddet olaylarında fiziksel olarak yaralandıklarını,
- Göç öncesi, esnası ve sonrasında yaşadıkları psikolojik travmayı,
- Yaşadıkları psikolojik travma sonrası stres bozukluğunu,
- Anne ve/veya babalarını kaybetmiş ya da onlardan ayrı kalmış olmalarını,

- Yeni yaşam alanlarında maddi yetersizlik nedeniyle barınma, gıda, giyecek, ısınma gibi temel ihtiyaçlarının giderilmesi konusunda yaşadıkları sıkıntıları,
- Yeni bir kültürle karşılaşmalarını,
- Göç ettikleri ülkede yeni yaşam alanlarında, okullarında ve toplumda kabul bulma çabalarını,
- Yeni bir kimlik oluşturma çabalarını,
- Aidiyet duygusu geliştirme çabalarını,
- Göç ettikleri ülkenin diline maruz kalma ve öğrenme çabalarını,
- Dil engeli nedeniyle göç ettikleri ülkenin vatandaşları ile ilişkilerde yaşadıkları sorunları,
- Göç ettikleri ülkenin eğitim dilinin farklılığı nedeniyle yaşadıkları akademik başarısızlığı,
- Öz güven eksikliğini veya yokluğunu,
- Aile üyeleri tarafından fiziksel şiddete maruz kalmalarını ve maruz kalmaya devam etmelerini, göz

önünde bulduğumuzda, şiddete eğilimlerinin ve saldırganlık davranışlarının nereden kaynaklandığını daha kolay kavrayabiliriz. Yukarıda sıralanan maddelerin ışığında, sınıf öğretmenlerinin, rehber öğretmenlerin ve okul yönetiminin bu öğrencilere karşı daha duyarlı, dikkatli ve sabırlı davranarak zaman içinde bu tarz şiddet olaylarının önüne geçeceklerini umut etmekteyiz.

3.4.2. Psikolojik travmalar

Göç süreci ve öncesinde yüz yüze gelinen doğrudan veya dolaylı kriz deneyimleri ile bunların sonucunda ortaya çıkan duygusal deneyimler "göç stresi" olarak ele alınmaktadır. Organ kaybı, yakınların kaybı, yakınların geride bırakılması, temel yaşamsal ihtiyaçların karşılanamaması, ekonomik zorluk yaşama, doğrudan terör, çatışma ve/veya saldırıya maruz kalma, temel becerilerin kaybedilmesi, ayrımcılığa uğrama gibi geniş bir yelpazede travmatik stres faktörlerini doğrudan deneyimleme, tanık olma veya bunların deneyimlendiğini biliyor olmak göç stresi olarak tanımlanmaktadır. Çocuklarda, bu kriz durumunun ardından ciddi psikolojik sorunlar görülebilmektedir. Bekleneceği üzere, kendileri, yakınları zarar gören veya öldürülen çocuklar, daha ağır psikolojik sorunlar sergilerken, küçük yaşta olanlar, bilişsel gelişim düzeylerinden dolayı çok daha fazla korkmaktadırlar (pictes.meb.gov.tr).

Araştırma kapsamında, psikolojik sorunlar yaşayan Suriyeli öğrencileriyle ilgili sınıf öğretmenlerinin verdikleri bilgiler aşağıda yer almaktadır:

"Öğrencilerim Suriye'de doğup buraya gelenlerden oluşuyor. Burada doğan yok. Savaşta fiziksel olarak zarar gören yok. Psikolojik olarak rahatsız olan öğrencim var. Mesela bir öğrencim çok korkuyor. Ben yanına yaklaştığım zaman benden bile korkuyor çocuk. Bazen arkadaşlarından korkuyor. Dışarıda top geliyor üzerine toptan korkuyor, vücudunu değişik şekillere sokuyor. Savaş travmasını hâlâ atlatamamış (Erkek, 35 yaş, 2. sınıf öğretmeni).

"Anne babası Suriye'de kalan kendisi Kilis'e gelen bir erkek öğrencim vardı geçen yıl. Burada babaannesi ve halası ile yaşıyordu. Hem savaşı görmesinden dolayı hem de anne babasının Suriye'de olmasından dolayı çok mutsuzdu. Kimseyle konuşmuyordu sınıfta. Hatta evde babaannesi ve halası ile bile konuşmuyormuş. Evde pencereden bakıyormuş. Annesinin ve babasının gelmesini bekliyormuş sürekli" (Erkek, 28 yaş, 2. sınıf öğretmeni).

"Çok ciddi boyutlarda olmasa da sınıf ortamında uyumsuzluk olarak kendini gösteren problemler var. Şiddet eğilimi de var ama içine kapanma da var. Bu şekilde de kendini gösteriyor savaşın etkisi. Biz elimizden geldiği kadarıyla çocukları kaynaştırmaya, aralarında herhangi bir ikilik olmamasına gayret gösterdik. Ama şiddetin yanı sıra hepsinde değişen özellikler var. Kiminde şiddet olarak kiminde içine kapanma olarak ortaya çıkıyor. Ama hepsinde psikolojik olarak bir sıkıntı olduğu anlaşılıyor" (Kadın, 42 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

Ülkelerinde silahlı çatışma ve şiddet olaylarına tanık olma, fiziksel olarak yaralanma, yakınlarını kaybetme, zor şartlar altında yaptıkları zorunlu göç ve göçle birlikte evlerini ve ülkelerini terk etme, sevdiklerini geride bırakma, göç ettikleri ülkede yeni bir yaşam kurma ve yeni yaşam alanlarına uyum sağlama çabası gibi pek çok faktör Suriyeli mülteci çocuklarda derin yaralar bırakmaktadır. Okulların, öğretmenlerin, okuldaki huzur ortamının ve yeni arkadaşlıkların ise, bu yaraların izlerinin silinmesinde oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır.

Bunun sebebi;

- Okullar normallığı temsil eden ve eğitim yoluyla normal yaşama geri dönmeyi kolaylaştıran önemli kurumlardır.
- Okulda bulunmak ve etkinliklere katılmak, çocukların ihtiyaçlarını daha kolay iletmelerine yardımcı olmaktadır.
- Çocukların oyun ve diğer okul etkinliklerine katılması, özellikle afet dönemlerinde çok ihtiyaç duydukları süreklilik, değişmezlik ve normallik hissini oluşturmaya yardımcı olmaktadır.

- Öğretmenler; sadece çocuklara belirli bilgi ve becerileri öğretmekle kalmamakta, aynı zamanda onların mutlu ve sağlıklı büyümelerine yardımcı olacak bir öğrenme ve gelişme ortamı sağlamaktadırlar.
- Öğretmenlerin yardımıyla ileri düzeyde psikolojik yardıma ihtiyacı olan çocuklar belirlenmektedir.
- Öğretmenler, çocuklarla uzun süre birlikte oldukları için onların ihtiyaçlarını tespit etmekte ve gerektiğinde onlara yardım etmektedirler (pictes.meb.gov.tr).

Sınıf öğretmenlerinin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, Suriyeli çocuklar arasında psikolojik travmalar yaşayanlar bulunmaktadır. Ancak sınıf öğretmenleri, Suriyeli çocukların çok büyük bir kısmının okula başladıklarında psikolojik sıkıntıları olduğunu ve zaman içerisinde hep birlikte bu sorunların üstesinden geldiklerini; psikolojik sorun yaşamaya devam eden öğrencilerle ise özel olarak ilgilendiklerini ve zamanla onların da daha normal, sağlıklı ve mutlu çocuklara dönüşebileceklerine inandıklarını belirtmişlerdir.

3.5. Kültürel Faktörler

Suriye toplumu ile Türk toplumu arasında inanç, örf ve âdet, yaşam tarzı, hatta mutfak kültüründe bile büyük benzerlikler vardır. Ancak bu benzerlikler belirli alanlarda ve ayrıntılarda yerini farklılıklara bırakmaktadır. Normal koşullarda herhangi bir soruna yol açması beklenmeyen farklılıklar, olağanüstü şartlar altında ve entegrasyon ile ilgili konular söz konusu olduğunda probleme dönüşebilmektedir (Taştan & Çelik, 2017, 40).

"Bu sene çok fazla sıkıntı yaşamıyorum ama geçen sene çok zorlandım. En basit örneğini vereyim onların yedikleri yiyecekler çok farklı. Örneğin beslenme saatinde yemek için okula getirdikleri yiyecekler bile farklıydı. Kokusu çok ağır yiyeceklerdi, rahatsız oluyordum. Ama aşıyorsun bunları, alıyorsun. Onlar sana alıyor, sen onlara alıyorsun" (Erkek, 35 yaş, 2. sınıf öğretmeni).

Suriye'de genel olarak kız-erkek karma eğitimi uygulaması bulunmamaktadır. Başka bir deyişle, kızlar ve erkekler ayrı sınıflarda ve okullarda eğitim almaktadırlar. Türkiye'de karma sınıfların olması, Suriyeliler tarafından genellikle olumsuz karşılanmaktadır (Taştan & Çelik, 2017, 40).

"Küçük yaştaki öğrencilerde kız ve erkek birlikte oturmaları sorun olmuyor. Ama 10 yaşındaki öğrencim de sıkıntı yaşıyorum. Kız öğrenciyle oturduğunda neredeyse sıradan düşecek, rahat edemiyor" (Kadın, 26 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

"Kız öğrenciyi erkek öğrenciyle oturttüğüm zaman sıkıntı çıkıyor. Bir kız öğrenci kesinlikle erkekle oturmak istemiyor. Veliler bir şey demiyor. Ama ben sınıfta direk öğrencilerle iletişim kuruyorum bu konuda. "Kardeşsiniz, arkadaşsınız, yan yana oturabilirsiniz diyorum çocuklara kaynaşmaları için. Türklerde olmuyor ama Suriyeli öğrenciler bu konuda çok katılar. Muhtemelen ailelerinde öyle görmüşler. Ama biz ilkokulda cinsiyet ayrımının olmadığını anlatmaya çalışıyoruz çocuklara. Beraber kardeş kardeş oturtmaya çalışıyoruz. Bir diğer kültürel farklılık da okulda küçük yaşlarda başını örten kız çocukları görüyoruz. Benim sınıfımda yok ama diğer sınıflarda başörtüsü takan çok küçük yaşta öğrenciler var" (Erkek, 33 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

Araştırma kapsamında, araştırmanın yapıldığı ilkokulda yapılan gözlemlerde, bazı kız öğrencilerin başörtüsü taktıkları görülmüştür. Öğretmenler tarafından bu kız öğrencilerin tamamının Suriyeli öğrenciler oldukları teyit edilmiştir. Çok küçük yaşlarda olmalarına karşın, ailelerin dini ve kültürel değerlerinin etkisiyle, kız çocuklarını başörtü kullanma konusunda yönlendirmeleri söz konusudur.

3.6. Devamsızlık

Suriyeli çocukların okullaşamama ve okulu bırakma sorununun altında pek çok neden bulunmaktadır. Bunlardan bazıları, yoksulluk, sosyo-ekonomik yetersizlik yaşayan ailelerin, çocuklarını, aile ekonomisine destek sağlaması için çalışmaya zorlaması, geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri ve sağlık (fiziksel, sosyal, ruhsal açılarından tam bir iyilik hali) özelliklerinin bozulması gibi faktörlerdir. Bunun yanında okul iklimine, ortamına ve kültürüne (dil, müfredat, kültür farklılığı gibi nedenlerle) uyum sağlayamama gibi pek çok neden yer almaktadır (Gencer, 2017, 845).

Araştırma kapsamında yer alan Suriyeli öğrencilerin devamsızlık nedenleri incelendiğinde; aile geçimini sağlamak için işgücüne katılım, ev işleri ve çocuk bakımını üstlenme, okul sistemine ve disiplinine adapte olamama gibi etkenler tespit edilmiştir.

"Bu dönem devamsızlık yapan bir erkek öğrencim var. Babasını kaybetti birkaç ay önce. Evin büyük erkek çocuğu olduğu için işe gittiğini söyledi. Sabah okula geliyor ama öğleden sonra gelmiyor. Dürümcüde çırak olarak çalışıyor" (Erkek, 28 yaş, 2. sınıf öğretmeni).

"Devamsızlık sorunu çok fazla ve önüne geçemiyoruz. Çocuk sabah geliyor, öğle arası gidiyor ama geri dönmüyor. Aile pek ilgilenmiyor. Veli de çocuk da okulun sabah gelip 15.00'da çıkılması gerektiğini, eğitimde başarı

için süreklilik ve düzen olması gerektiğini düşünmüyorlar. Beş öğrencim var mesela iki gün geliyor okula, üç gün gelmiyor. Veliye sorduğumda doyurucu bir cevap alamıyorum. Belki çocuklarının okula gelmediğinin farkında bile değiller” (Kadın, 26 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

“Sınıfımda devamsızlık yapan öğrenciler var. Nedeni ailevi problemlerden kaynaklanıyor. Aile göndermiyor. Baba hasta, annenin küçük bebeği var, anne işi olduğu zaman çocuğu okula göndermiyor. Anne çocuğa evini temizlettiriyor. Bu bahsettiklerim henüz 10 yaşındalar, çok küçükler ama evin büyüğü sayılıyorlar. Çok fazla kendilerinden küçük kardeşleri olduğu için diğerlerine göre evin büyük çocukları olarak sayılıyorlar. Ayrıca o sorumlulukları ala ala büyümüşler. Yani diğer çocuklar gibi değiller. Bu sebepten dolayı devamsızlık yapan çocuklar var” (Kadın, 42 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

Suriyeli mülteci çocukların okula devam sorununun olması, kayıp nesillerin ortaya çıkması ve toplumla bütünleşme noktalarında (çocuk işçiliği, suça sürüklenme, çeteleşme, madde bağımlılığı, ihmaltistimar, çocuk yaşta evlilikler, akran zorbalığı, dışlanma, ayrımcılık gibi) pek çok riskle karşılaşma ihtimaline neden olabilmektedir. Nitekim eğitim sistemine dâhil olamayan Suriyeli çocuklar, eğitimin olumlu amaçlarından uzak kalmaktadırlar. Bu noktalarda, bireyi hayata ve hayatın içindeki sosyal rollere hazırlayan, kendine yetebilecek ve kendini gerçekleştirebilecek biçimlerde (sosyal, ruhsal, kültürel, bilişsel ve fizyolojik açılardan) tam bir iyilik hali yaratmayı amaçlayan, toplumsal uyum ve kabul süreçlerini hızlandıran (çocuğu toplumla bütünleştirmeye yarayan) eğitim süreçlerinden yeterli şekillerde faydalanmamaktadırlar (Gencer, 2017, 845). Eğitimden mahrum olanların ise, gelecek umudu yok olmakta, yeterince vasıf ve beceri elde edemediklerinden dolayı düşük gelirli işlerde, güvencesiz bir şekilde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu ise Suriyeli toplumun marjinalleşmesi, gettolaşması ve radikalleşmesi riskini doğuracaktır. Kaliteli eğitime erişmek ise, Suriyelilerin savaş, şiddet, göç gibi durumların neden olduğu psiko-sosyal sorunlarını aşmalarına ve normalleşmelerine, yeni bir umuda sahip olmalarına, Türkiye toplumu ile bütünleşmelerine ve ekonomik ve sosyal imkânlardan daha fazla faydalanmalarına neden olacaktır (Taştan & Çelik, 2017, x).

3.7. Suriye’ye Dönüş

Türkiye’ye gelen Suriyelilerin sayısı her geçen gün yükselmekte, gelenlerin de süreç içerisinde ülkede kalma eğilimleri sürekli artmaktadır. Bu durum göçün doğasına uygun bir biçimde evrensel olarak dünyanın başka yerlerinde de gözlemlenen ve beklenen bir durum olarak görülmekle birlikte bugün Suriye’deki iç savaş sona erse dahi, Suriyelilerin büyük bir kısmının, yıkılan yerleşim yerleri tekrar yaşanabilir hale getirilene kadar ülkelerine dönmeyeceği tahmin edilmektedir. Ayrıca Birleşmiş Milletler (BM)’in dünyanın farklı coğrafyalarında yaşadığı deneyimler ve istatistikler de mültecilerin en az üçte birinin geri dönmeme ihtimalinin olduğunu göstermektedir (Güçtürk, 2014).

Araştırma kapsamında sınıf öğretmenlerine, ülkemizde bulunan Suriyeli mültecilerin dolayısıyla da Suriyeli öğrencilerinin, Suriye’ye geri dönme ihtimalleri konusundaki düşünceleri de sorulmuştur.

“Onların Suriye’de kurulu bir düzeni kalmadı. Burada hepsi kendilerince bir çalışma imkânı buldular. O yüzden burada kurdukları düzenle devam edeceklerini düşünüyorum. Suriye’de tekrar sıfırdan hayata başlamak hiç kolay olmayacaktır. O yüzden Suriye’ye çok azı dönecektir bence. Ayrıca Türkiye gibi gelişmiş, güzel bir ülkeyi bırakacaklarını sanmıyorum. Burada dükkân satın alıyorlar, dükkân işletiyorlar. Kalıcı olduklarını görüyoruz bu etkinliklerden” (Kadın, 26 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

“Dönen de olabilir ülkesine ama bence çoğu ülkemizde kalacak. Burada evini kurmuş, işini kurmuş insanlar da var. Ben onların tekrar dönüp de ne olacağını bilmedikleri bir hayata tekrar başlayacaklarını zannetmiyorum” (Kadın, 42 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

“Ben Suriye’ye geri dönmeyeceklerini düşünüyorum. Sınıfımda da çoğu öğrencim kimlik aldı. Düzenlerini de kurdular yavaş yavaş. İşlerini kurdular çalışıyorlar. Suriye’ye gitseler evleri, işyerleri harap olmuş. Gidip orada ne yapacaklar? Bu durumda gideceklerini düşünmüyorum. Türk milleti olarak yardımsever ve misafirperver bir milletiz. Gidecek olsalar bile, onları buradan memnun uğurlamak isterim. Oraya gittiklerinde öğretmenlerimiz bizimle çok ilgiledi, demelerini isterim” (Erkek, 33 yaş, 1. sınıf öğretmeni).

Sınıf öğretmenleri Suriyeli mültecilerin dolayısıyla da Suriyeli öğrencilerinin ülkelerine geri dönmeyeceklerini düşünmektedirler. Suriyeli mültecilerin, ülkemizde kendilerine yeni bir hayat kurduklarını, bu yüzden Suriye’ye geri dönmeyeceklerini düşünmektedirler. Suriyelilerin büyük bir kısmının ülkelerine geri dönmeyecekleri ve Türkiye’de kalacakları göz önüne alındığında ise, Suriyeli öğrencilerin eğitimi çok daha önemli bir konu haline gelmektedir.

SONUÇ

Sınır komşumuz Suriye Arap Cumhuriyeti’nde Mart 2011’de başlayan rejim karşıtı gösteriler hızla silahlı çatışmalara dönüşmüş ve beraberinde ülkede bir iç savaş ortaya çıkmıştır. Bu iç savaşla birlikte çok

sayıda can kaybı yaşanmıştır. Ülkelerinde güvenlik, barınma ve beslenme gibi temel ihtiyaçlarının karşılanamaması nedeniyle milyonlarca Suriyeli, başta sınır ülkeler olmak üzere dünyanın dört bir yanına göç etmek zorunda kalmıştır. Evlerini terk etmek zorunda kalan 13 milyondan fazla Suriye vatandaşının yarısına yakını ülke içinde diğer yarısı ise ülke dışına göç etmiştir. Bu rakam, Suriye'den gerçekleşen mülteci akınının, son on yıllarda dünyada meydana gelen en büyük kitlesel göç hareketi olarak nitelendirilmesine neden olmuştur. Bu göç hareketinin başlangıcından günümüze yaklaşık dört milyon Suriyelinin ülkemize giriş yapmasıyla birlikte, Türkiye göçten en fazla etkilenen ve dolayısıyla en ağır yükün altına giren ülke olmuştur. Milyonlarca Suriyeliye ev sahipliği yapan Türkiye, mültecilerin tüm ihtiyaçlarını karşılamak adına yoğun bir çaba içine girmiştir. Suriyeli mültecileri zor durumda olan, çaresiz ve masum insanlar olarak değerlendirip misafir eden Türkiye, bu misafirliğin kısa süreli olacağını ve geçici bir durum olduğunu düşünmüştür. Ancak zaman ilerledikçe sayılarının azalması beklenirken her geçen gün artmasıyla birlikte, Türkiye konuyla ilgili yeni politikalar üretmek zorunda kalmıştır. Ev sahibi toplum olarak Türkiye, Suriyeli mültecilerle ilgili barınmadan sağlığa, eğitimden çalışma hayatına kadar pek çok alanda yeni düzenlemelere ihtiyaç duymuştur.

Türkiye'nin Suriye'den ülkemize yapılan göç konusunda uyguladığı "açık kapı" politikası nedeniyle ülkemize sekiz yıl önce başlayan girişler, günümüzde de halen devam etmektedir. Bu zaman zarfında ülkemize giriş yapan Suriyeli mültecilerin yaklaşık yarısını 18 yaş altı gençler, çocuklar ve bebekler oluşturmuştur. Ayrıca bu sekiz yıllık süreçte, ülkemizde yaklaşık yarım milyon bebek dünyaya gelmiştir. 14 Mart 2019 itibarıyla, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre ülkemizde 0-4 yaş arası 499.329 bebek, 5-14 yaş arası 894.435 çocuk, 15-18 yaş arası 273.164 genç bulunmaktadır. Bu rakamlar, ülkemizde eğitim çağında bulunan çocukların ve gençlerin sayısının ne kadar fazla olduğunu gözler önüne sermektedir. Henüz eğitim çağında olmayan Suriyeli mülteci bebek ve çocukların ise önümüzdeki birkaç yıl içerisinde okula başlama yaşına girecekleri düşünüldüğünde, ülkemizin Suriyeli mültecilerin eğitim hizmetlerine erişimi ve okulların konusunda sürekli yeni çalışmalara imza atması gerektiğini göstermektedir. Bu konuda ülkemizde yapılacak saha çalışmaları ise, Suriyeli mülteci çocukların ve gençlerin eğitimi konusunda yapılacak yeni çalışmalara yön verecektir. Suriyeli mülteci çocuklara sağlanan eğitim hizmetleri, karşılaşılan sorunlar ve elde edilen başarıların tespitini sağlamayı hedefleyen bu araştırmanın, ülkemizde mülteci eğitimi konusunda gelinen noktayı belirleme de fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda, Suriyeli mülteci çocukların eğitiminde karşılaşılan ilk sorunun öğrencilerin ilkökul birinci sınıfa yerleşimlerinde yaş kriterinden göz ardı edilmek zorunda kalınmasıdır. Ülkemizde ilk kez okula kayıt yaptıran Suriyeli mülteci çocukların direkt olarak birinci sınıfa kayıtlarının yapılıp sınıfa yerleştirilmeleri gerekmektedir. Bu noktada yaşları sınıf arkadaşlarından büyük dâhi olsa, öğrencilerin sene kaybı yaşamaması için diğer öğrencilerle aynı sınıfa eğitim görmesi, öğretmenler ve öğrenciler için sorun teşkil etmektedir.

Araştırma sonucunda sınıf öğretmenlerinin Suriyeli mülteci çocukların eğitimi konusunda en fazla dile getirdikleri sorunun ana dil farkı olduğu tespit edilmiştir. Suriyeli mülteci çocukların ana dillerinin Arapça olması, ülkemizde resmi dilin ve eğitim dilinin Türkçe olması dolayısıyla ders kitapları ile müfredatın Türkçe olması ve derslerin Türkçe işlenmesi, öğretmenlerin, okul yönetiminin ve yerli öğrencilerin ana dillerinin Türkçe olmasından dolayı, Suriyeli öğrencilerin dersleri takip etme, okuduğu metni anlamama, derse yeterince katılmama, ödevlerini yapmama, öğretmenleri, okul yönetimi ve arkadaşlarıyla iletişim kurmada zorluk çekme gibi sorunlar yaşamalarına bu sorunların da öğrencilerin kendini yeterince ifade edememelerine, akademik başarısızlık yaşamalarına ve kendi içlerine kapanma sorunlarına neden olmaktadır. Tüm bu sorunlar ise, Suriyeli öğrencilerin okula, derslere ve okul kültürüne uyum sorunlarını beraberinde getirmektedir. Suriyeli ebeveynlerin Türkçe bilmemesi de sorunları daha da derinleştirmektedir.

Araştırma sonucunda ortaya çıkan bir diğer konu ise, Suriyeli mülteci çocukların ülkelerinde yaşanan çatışmalar, sonrasında yaşadıkları zorunlu göç, göç ettikleri ülkede kurmak zorunda kaldıkları yeni bir yaşam ve bu yeni ortama uyum sağlama çabaları nedeniyle yaşadıkları travmalardır.

Kısacası göç öncesi, esnası ve sonrasında Suriyeli mülteci çocukların yaşadıkları olaylar ve karşılaştıkları fiziksel, ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlar beraberinde pek çok psikolojik problemleri de beraberinde getirmiştir. Tüm bu sıkıntılar da onların ülkemizde dâhil oldukları eğitim sisteminde de yeni sorunlara yol açmıştır. Bahsedilen tüm bu sıkıntılar ise sadece Suriyeli mülteci çocukları değil aynı zamanda onların ailelerini, onlara eğitim veren Türk öğretmenleri, okul yönetimlerini, Türk öğrencileri ve Türk velileri de ilgilendirmektedir. Kısa vadede sadece bu kişileri ilgilendiriyor gibi görünse de bu konu

toplumumuzun geleceğini tehdit eden önemli bir konu olarak görülmektedir. Bu nedenle konuyla ilgili olarak şu hususlar önerilebilir:

- Bu sorunun ilerleyen dönemde karşımıza çıkmasını engellemek adına bugün atılması gereken adımlardan ilki yetkili makamların tümünün konu üzerinde daha detaylı çalışmalar yapması gerekmektedir. Suriye'den ülkemize yapılan göçlerin sekiz yıldır devam ettiğini ve Suriyeli mültecilerin ülkemizde kalma eğilimlerinin her geçen gün daha da arttığını göz önünde bulundurulduğunda, Suriyeli mülteci çocukların ve gençlerin eğitiminin önemi ve bu konuda yapılması gereken uzun vadeli çalışmaların da önemi artmaktadır.

- Özellikle Suriyeli öğrencilerin ilköğretime adım atmadan önce Türkçe anlama ve konuşma sorunlarının büyük ölçüde halledilmesi gerekmektedir. Hem Türkçe hem Arapça bilen ya da Türkçeyi bu çocuklara öğretebilecek alanında uzman kişiler ile çalışılması gerekmektedir.

- Suriyeli çocukların ilkokula başlamadan önce ana okula yönlendirilmeleri gerekmektedir. Böylece Suriyeli çocuklar daha erken yaşta ülkemiz eğitim sistemine dâhil edilerek bu eğitim kademesinde oyunlar ve eğlenceli etkinliklerle Türkçeyi öğrenmeye başlamalıdır. Ayrıca Türk öğrenciler ile daha erken yaşta tanıştırılarak kaynaşmaları sağlanmalıdır.

- Anaokullarında eğitimini tamamlayan ve ilkokula geçen Suriyeli çocuklar içinde Türkçeyi yeterince öğrenemeyenler tespit edilerek yaz aylarında okulların açacağı Türkçe dil kurslarına katılımları sağlanmalıdır. Bu kurslar sonrasında bu öğrencilerin ilkokul kademesinde Türk öğrencilerle aynı sınıfa yerleştirilmeleri ve Türk öğretmenlerden ders almaları mümkün hale gelebileceği düşünülmektedir

- Suriyeli mülteci çocuklar için rehberlik ve psikolojik danışmalık servislerinin çok daha etkin çalışmalar yapmaları gerekmektedir.

- Devamsızlık sorunu bulunan Suriyeli öğrenciler tespit edilerek, hane ziyaretleri yapılarak hem öğrencilerle hem de aileleri ile görüşmeler gerçekleştirilerek okula tekrar kazandırılmaları için çalışmalar yapılmalıdır.

- Okullarda yapılan veli toplantılarının sayısının artırılması gerekmektedir. Bu toplantıların yanı sıra veliler ile öğretmenlerin yüz yüze görüşmelerinin sıklığı artırılarak, veli-öğretmen işbirliğine daha fazla önem verilmelidir.

- Suriyeli öğrencilere ders verecek öğretmenlere, derslere başlamadan önce hazırlıklı olmaları adına hizmet içi eğitim seminerleri verilmelidir.

Yukarıda sıralanan öneriler ve konuyla ilgili yapılan çalışmalar sonrası tespit edilecek yeni öneriler yerine getirildiğinde, Suriyeli öğrencilerin akademik başarı düzeyi yükselecek, psikolojik ve sosyal anlamda sorunların üstesinden gelmeleri kolaylaşacak ve okul kültürüne uyumları kolaylaşacaktır. Suriyeli mülteci çocukların ülkemiz eğitim sistemine entegrasyonlarının sağlanması ise beraberinde topluma uyumlarının sağlanmasını getirecektir.

KAYNAKÇA

- Agcadağ-Çelik İ. & Vural, F. (2018). Suriyeli Mülteci Kadınların Kuma Dramı: Kilis İli Örneği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 341-382.
- Akkaya, A. (2013). Suriyeli Mültecilerin Türkçe Algıları. *Ekev Akademi Dergisi*, 17(56), 179-190.
- Castles S., Miller M. J. (2008). *Göçler Çağı- Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Demir R. & Okşar Y. (2017). *Göç ve Kilis'te Suriyeli Öğrencisi Bulunan Okullardaki Din Eğitimcilerinin Problemleri*. Uluslararası Merçidabık'tan Günümüze 500 Yılda Orta Doğu Sempozyumu Bildiri Kitabı. Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Matbaası.
- Dikeçliçil, F. B. (2017). *Ontolojiyi Hatırlamak: Sosyolojide Yöntem Sorunu*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Erdoğan, M. M. (2018). *Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Giddens A., Sutton P.W. (2014). *Sosyolojide Temel Kavramlar*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Güçtürk, Y. (2014). *Sürgün İle Savaş Arasında Suriyeli Mülteciler*. Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), <https://setav.org/tr/5-soru-surgun-ile-savas-arasinda-suriyeli-multeciler/yorum/18059> içerik adresinden ulaşılmıştır.
- Gürbüz S., Şahin F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Felsefe, Yöntem ve Analiz*. 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- İlgar, Ş. (2005). Ev ödevlerinin öğrenci eğitimi açısından önemi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 1, 119-134.
- İkizoğlu, M. & Dölek, B.Ö. & Cıfci, E. G. (2007). Çalışan Çocukların Sorunları ve Geleceğe İlişkin Beklentileri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 21-36.
- Karaman, B. & Özçalık, M. (2007). Türkiye'de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü. *Yönetim ve Ekonomi*, 14(1), 25-41.
- Kaya, M. (2017). *Türkiye'deki Suriyeliler: İç İç Geçişler ve Karşılaşmalar*. İstanbul: Hiperyayın.
- Kulaksız, Y. (2014). Yoksulluk Bağlamında Çocuk İşgücü. *Çalışma Dünyası Dergisi*, 2(1), 91-111.
- Kurtoğlu, A. (2005). Mekânsal Bir Olgu Olarak Hemşehrilik ve Bir Hemşehrilik Mekânı Olarak Dernekler. *European Journal of Turkish Studies*, <http://www.ejts.org/document375.html>
- Küçükkalay, M. & Dulupçu, M.A. & Turunç, Ö. (2000). Dünyada ve Türkiye'de Çocuk İşgücü İstihdamının Sorunları ve Önlenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 5(1), 103-118.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2017). 2018 Yılı Bütçe Sunuşu. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/27095218_2018_MEB_BYTYE_SUNUYU_GENEL_KURUL_18.12.2017.pdf içerik adresinden ulaşılmıştır.

- Orhan, O. & Şenyücel, Gündoğar, Ş. (2015). *Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Raporu, ISBN: 978-605-4615-95-7.
- Özbay, F. (2014). Şehirleşme Süreçlerinde Sosyal Bir İlişki Ağı Olarak Hemşehri Derneklerinin İşlevleri: Kütahya Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı, 97-110.
- Özer, Y.Y. & Komsuoğlu, A. & Ateşok, Z. Ö. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 37, 76-110.
- Suriyeli çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PICTES). <https://pictes.meb.gov.tr> içerik adresinden ulaşılmıştır.
- Taştan, C. & Çelik, Z. (2017). *Türkiye'de Suriyeli Çocukların Eğitimi: Güçlükler ve Öneriler*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.